

DANSK DENDROLOGISK ÅRSSKRIFT

BIND VI

2

UDGIVET *af* DANSK DENDROLOGISK FORENING

1986

DANSK
DENDROLOGISK
ÅRSSKRIFT

Udgivet af
DANSK DENDROLOGISK FORENING

BIND VI

2

1986

KØBENHAVN. EGET FORLAG

© DANSK DENDROLOGISK FORENING

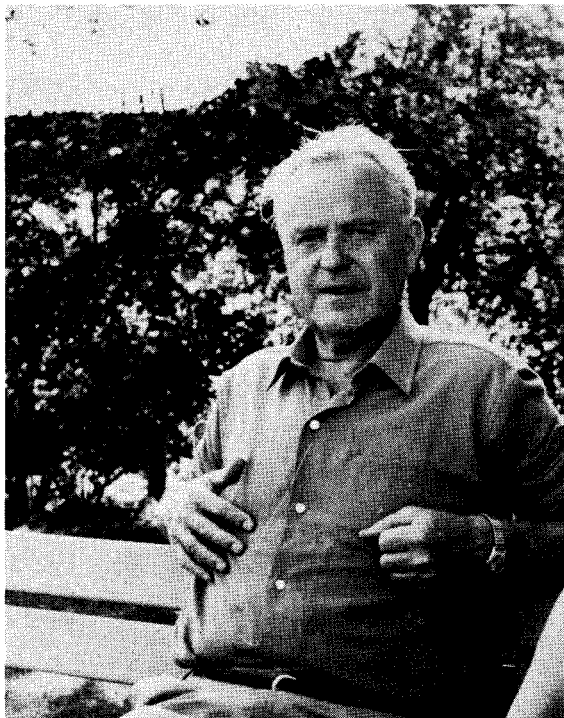
Forsidevignet:
Querus robur
af
Lars Feilberg.

ISSN 0416-6906

Trykt hos Dronninglund Herreds Bogtrykkeri.

INDHOLD

Oddvin Reisæter	93
Peter Wagner: Ørstedsparken og Østre Anlæg	95
Olaf Olsen: Aesculus californica	105
Børge H. Larsen: Lindetræet ved Lundbæk - antagelig Danmarks største	117
Beretning for 1982	121
Beretning for 1983	122
Beretning for 1984	123
Ekskursioner:	
Bispebjerg kirkegård og Amaliehaven	125
Sønderjylland	133
Birkholm Planteskole og »Fileten«	134
Irland	135

Oddvin Reisæter

9.3.1913 - 2.9.1983

Nordiske dendrologer har mistet en god ven og kollega. Professor Oddvin Reisæter døde 2. september 1983 under en ekskursion med norske planteskoledrift i Vestnorge. Reisæter blev docent ved Institutt for dendrologi og planteskoledrift, da dette i 1947 blev oprettet ved Norges Landbrukshøgskole. Han blev senere professor samme sted og ledede instituttet fra starten til han for tre år siden trak sig tilbage med pension. Om ikke Reisæter bragte dendrologien til Norge, så var det ham der satte norsk dendrologisk forskning og undervisning i system. Gennem et kæmpearbejde med registrering af træer og buske over hele landet, indsamling af materiale, udsendelse af planter til prøvedyrkning og ikke mindst opbygning af et moderne og veludstyret institut har han sikret norsk dendrologi en plads i international sammenhæng. Hans arkiver er

legendariske. Det er nok at nævne en fotosamling med næsten 100.000 billeder, som han selv har taget på sine mange rejser i Norge og på alle kontinenter. Indholdet i hvert eneste foto er nøje registreret.

Reisæter gjorde en stor indsats for at popularisere dendrologien og for at skabe en bedst mulig kontakt mellem planteskoleneringen og dendrologisk forskning og undervisning. Et vigtigt led i dette arbejde var »Årsskrift for planteskoledrift og dendrologi«, som blev startet i 1953. Han var fra starten til sidste stund årsskriftets redaktør og drivkraft.

Det nordiske arboret- og dendrologsamarbejde stod Reisæters hjerte nært, og hans nordiske kolleger kunne altid regne med en god modtagelse på Ås. Mange vil med glæde tænke på hans og fru Reisæters gæstfrihed, det hjemmebryggede og lumsk stærke hardangerøl og den vidunderlige røgede fjeldørred fra hans årlige sommeruge i Stølsbu på Hardangervidden.

Oddvin Reisæter havde fortjent en lang række gode år som pensionist; ved hans død har norsk - og nordisk dendrologi mistet en flittig, kundskabsrig og tro tjener.

Poul Søndergaard

ØRSTEDSPARKEN OG ØSTRE ANLÆG

af

PETER WAGNER

Botanisk Centralbibliotek, Sølvgade 83,
1307 København K.

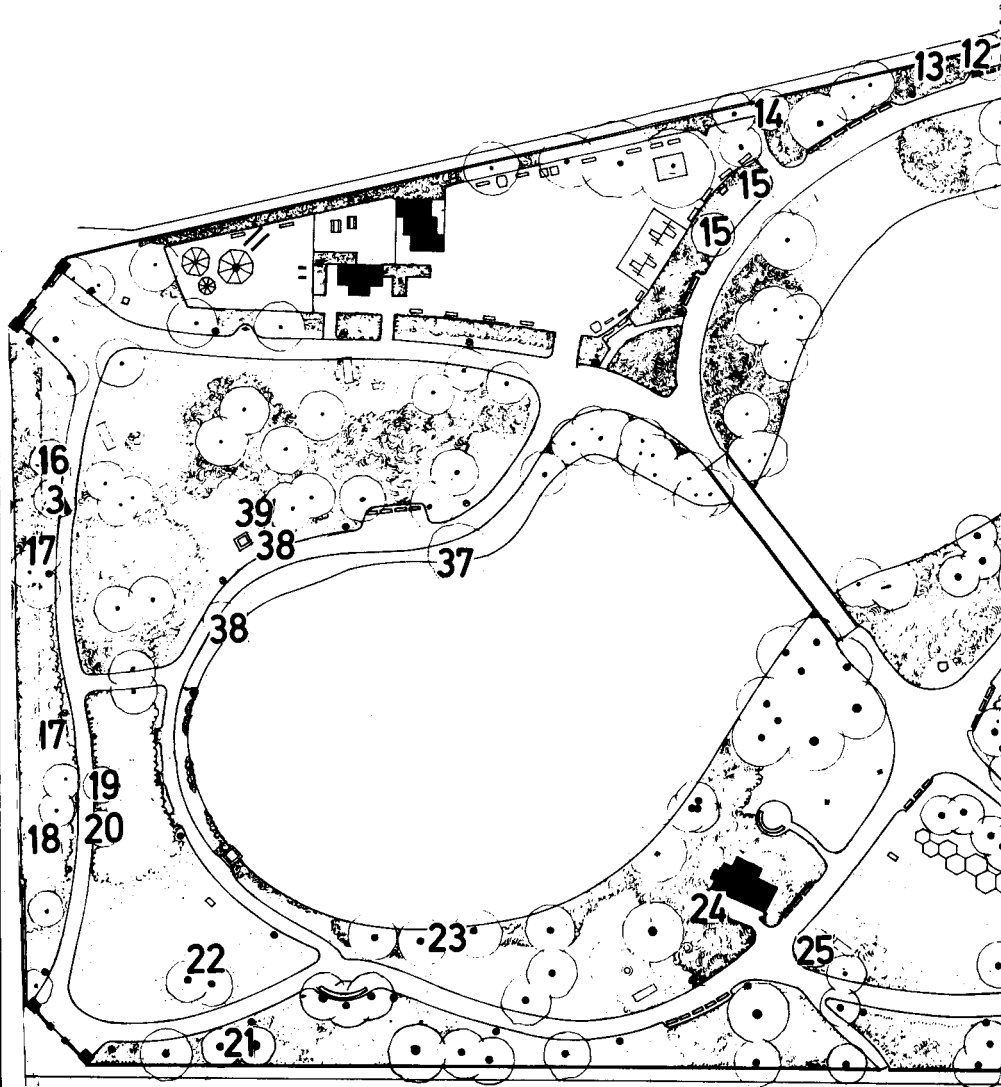
I midten af forrige århundrede var det - navnlig efter cholera epidemien - tydeligt, at voldene måtte falde; hovedstaden måtte have udvidelsesmuligheder. I 1854 fremsattes det første forslag om flytningen af voldene (til søerne) grundet overbefolkning. »Mon«, skriver forslagsstilleren professor Wilkens, »det skulle være af lyst til Selskabelighed, at flere Familier har pakket sig sammen i eet Værelse, adskilte ved Kridtstreger, som de maae banke Børnene til ikke at overskride? Mon det skulle være landligt Sværmeri for Møddinglugt, der har drevet andre op under et Lokumstag?«.

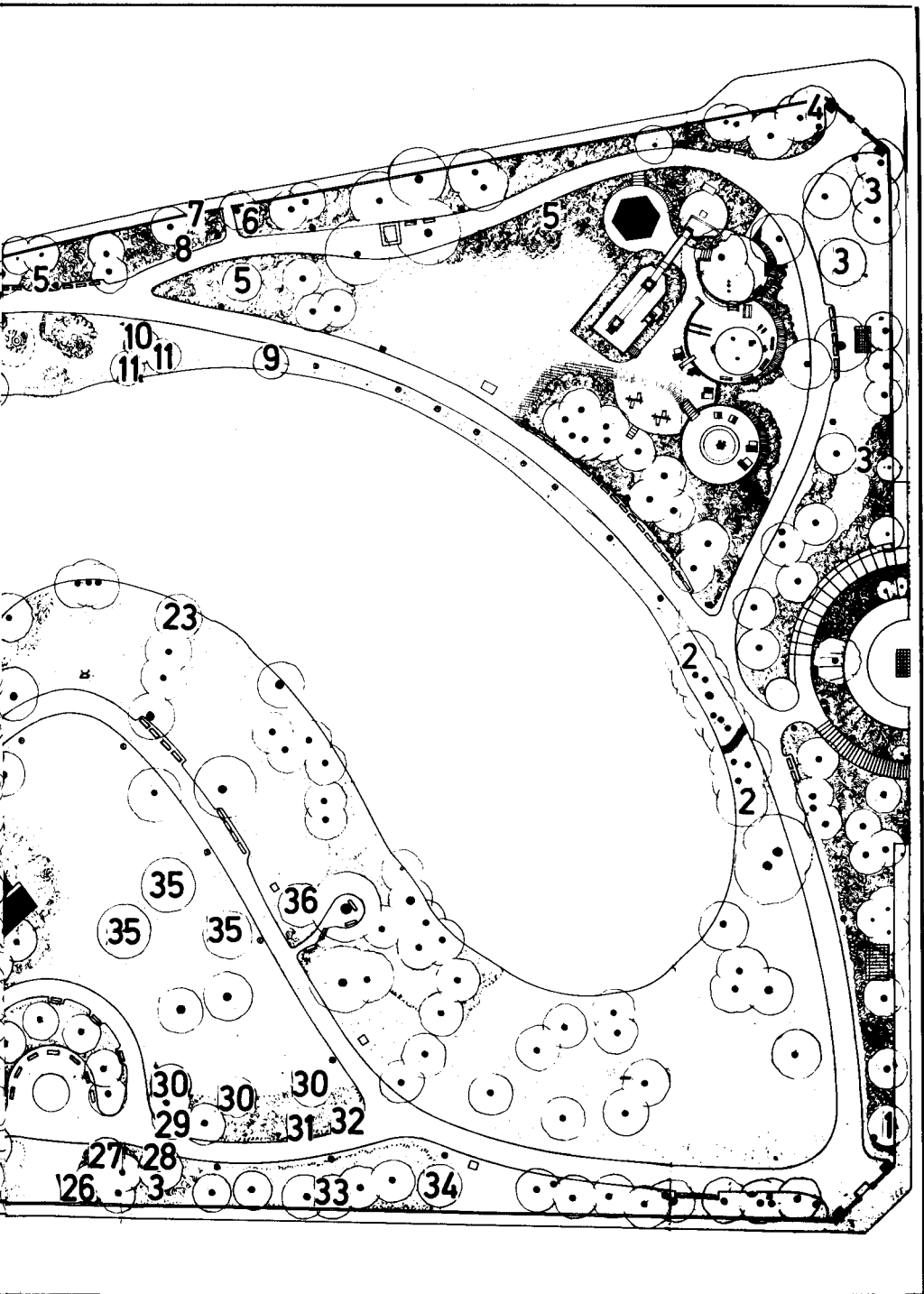
I forslaget anbefales det, at der anlægges brede gader i voldenes sted med grønninger midtpå, fordi jorden, der skulle kastes over voldgravene ikke foreløbig kunne bruges til bebyggelse. Professor Wilkens skriver: »Med Undtagelse af et stort Torv, hvortil der vil være Trang midt imellem Nørre- og Østerport, og et mindre udenfor det sted, hvor Østerport nu er beliggende, har jeg tænkt mig dette Bælte beplantet som 110 Alen brede Grønninger med en ca. 20 Alen bred Gade paa hver Side. Disse Smaahaver, 19 i Tallet, turde i Forbindelse med de nye Fæstningsværker afgive saa god en Erstatning for de gamle Volde, som Spadseregange betragtet, som man med nogenlunde Billighed kan forlange«.

Dette er det første forslag der fremsættes til anlæggelse af grønne områder i voldenes sted. Tivoli, som allerede var blevet anlagt på den sydligste del af voldterrænet i 1843 ville Wilkens dog nedlægge. I 1858 fremsattes endnu et forslag til voldenes sløjfning af Conrad Seidelin, men han ville i modsætning til Wilkens kun anlægge boulevarder i voldenes sted, med en diminutiv park i stedet for Kastellet og en lige så lille ved Kallebod.

Man skulle også ved samme lejlighed have løst problemet med flytningen af den gamle botaniske have ved Charlottenborg. Universitetet havde i 1857 henvendt sig til regeringen herom, og efter at en universitetskommission havde arbejdet med sagen, anbefalede denne enten Frederiksberg eller hellere volden og glaciet mellem Gothersgade og Sølvgades forlængelser (inden for det planlagte kommunehospital). Krigsministeriet nedsatte samme

ØRSTEDSPARKEN

år, 1859, en kommission, der skulle fremsætte en plan for voldenes sløjfning og denne kommission fik besked på at indlægge den nye botaniske have i sin plan.

I 1865 kom så »Plan til Bebyggelse af Terrainet mellem Københavns Demarcationslinie og den indre By efter Fæstningsvoldenes Sløjfning«. Heri fremsættes forslag om, at der anlægges en dæmning over søerne for at gøre færdslen til de nye bykvarterer lettere. Forbindelserne til disse kvarterer vil gennemskære voldene og gøre dem uegnede til promenade. Disse vil iøvrigt også blive uegnede hertil, hvis der bygges umiddelbart uden for dem: »Skulle Voldene bevares, maatte tillige Gravene bevares og Fæstningsterrainet omdannes til en Række Haveanlæg, adskildte indbyrdes ved Forbindelsesveiene mellem de to Dele af Byen, omtrent en paa hver 200 Alen. Denne Løsning vilde vel give smukke Anlæg, men ved saaledes at bevare et bredt ubebygget Bælte vilde man, til Skade for Udviklingen, skabe to Byer, istedet for at give den ældre By en umiddelbar Udvidelse... Ved Bevaring af Volde og Grave paa den antydede Maade vilde deels for megen Plads offres - til Skade for de communale Forhold og til Tab for Statskassen - deels vilde der vindes mindre i sanitair Henseende«.

I stedet lancerer kommissionen anlæg af brede boulevarder, men: »Et Brud i Boulevardernes Linie bevirkes ved den nye botaniske Have, som er paatænkt anlagt paa Fæstningsværkerne mellem Gothersgades og Sølvgades Forlængelser«. Med andre ord: Placeringen af Botanisk Have umuliggjorde boulevardplanen. Man var dog klar over at byen behøvede parker og henviste derfor til at man udelukkede fra »Bebyggelse Arealet mellem Gothersgades og Sølvgades Forlængelse. Dette Areal - 21 tdr. Land - paatænkes benyttet til Plads for den botaniske Have, som skal flyttes fra Gammelholm; det vil tillige kunne afgive Plads for en Zoologisk Have«.

Man fremhævede, at voldtærnet delvis kunne benyttes som udgangspunkt for havens udformning og voldgraven bevares som sø, endvidere blev den eksisterende park reddet: »Tivoli formenes i Befolkningens Interesse at burde bevares«. Tivoli fik efter industriudstillingen i 1888 og anlægget af den nye banegård ændret sine grænser, men er som bekendt ellers bevaret.

Endnu et parkanlæg var dog påtænkt: »Helmers Bastion, tidligere Jarmers Skandse, som har dannet en Deel af samtlige Københavns forskellige Fæstningsvolde, bør bevares, paa Grund af den smukke Udsigt derfra over Omegnen henimod Frederiksberg Slot«. Det blev senere til Aborreparken.

Kommissionens betænkning indeholdt i øvrigt en tidsplan for bebyggelse, som fulgte Wilkens’.

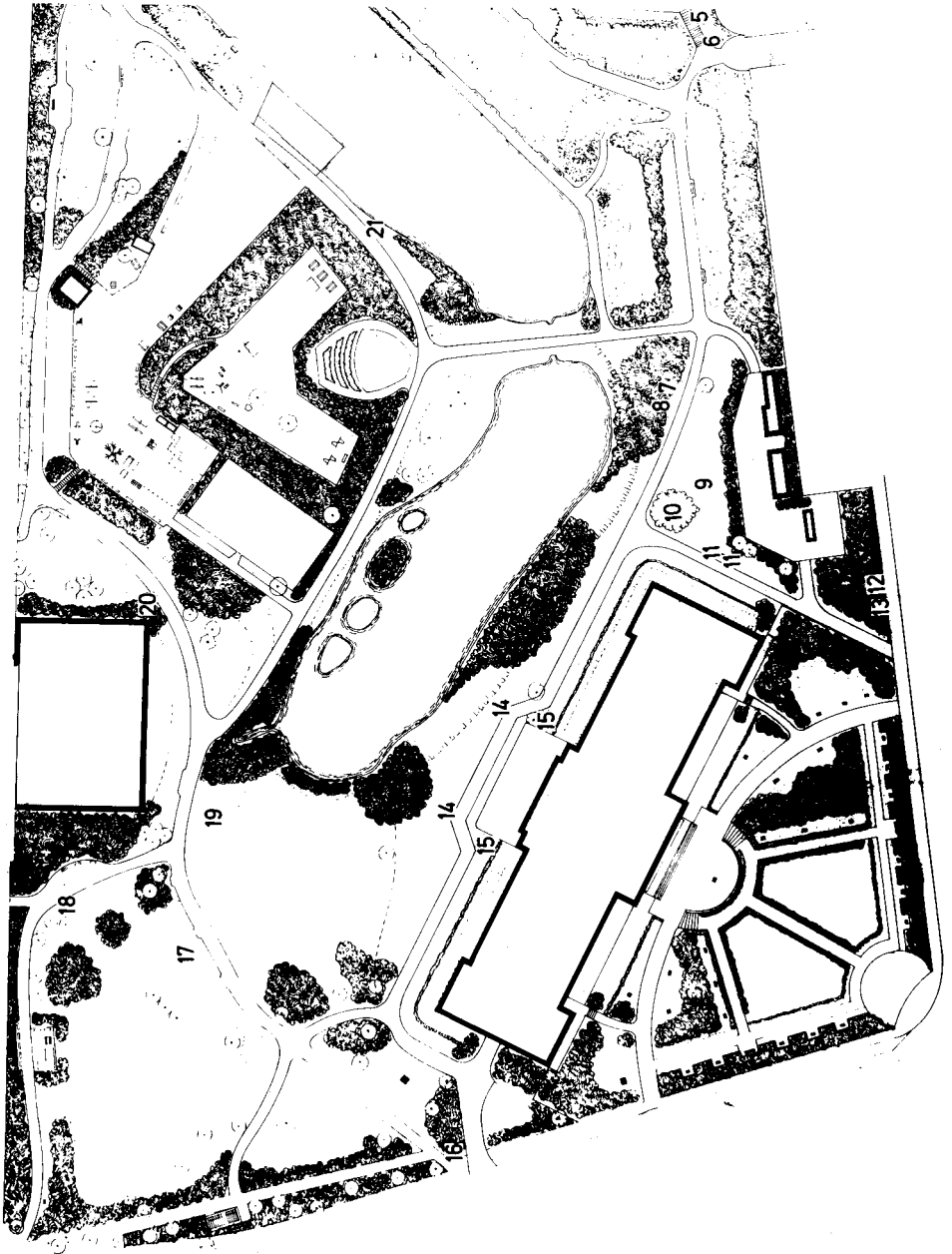
Da boulevardplanen nu var faldet, fremsatte den ellers ikke for sine dyder bekendte Ferdinand Meldahl i »Illustreret Tidende« i 1866 en plan, ifølge hvilken hele voldterrænet og Kastellet bevarede som parkanlæg. Forslaget blev diskuteret, men førte i første omgang ikke til noget.

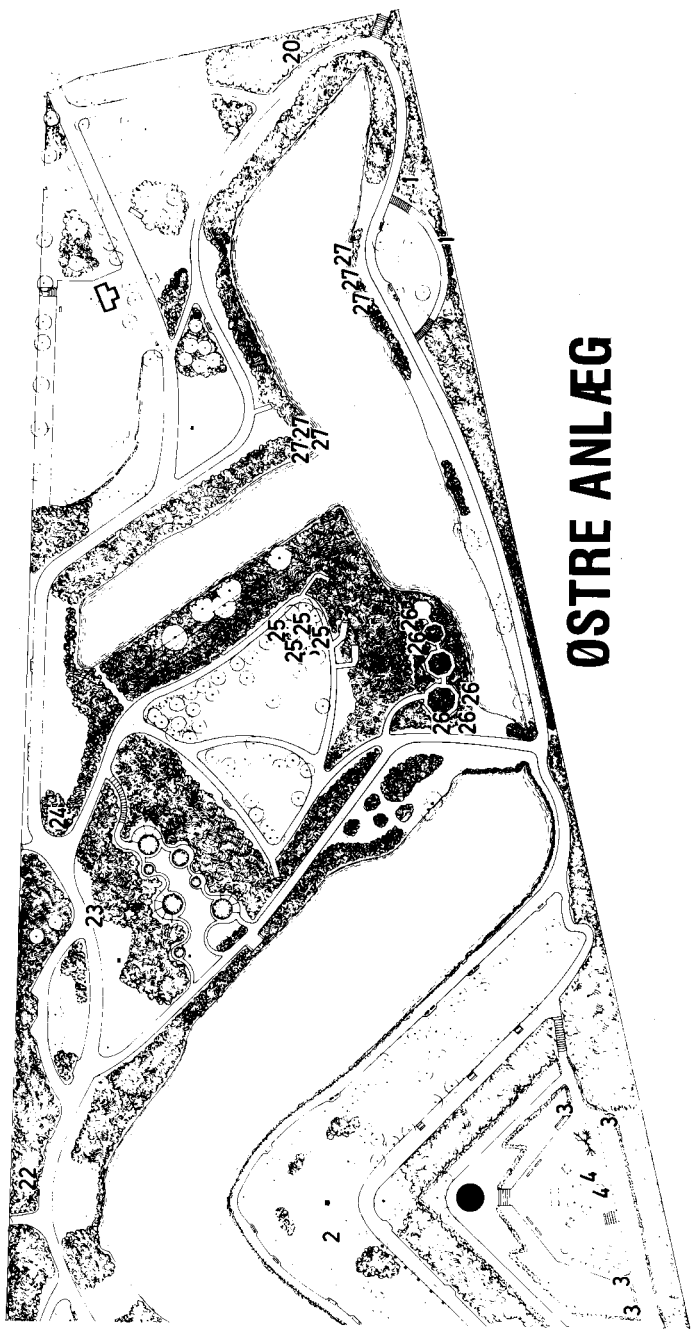
I 1867 undertegnede kongen loven, der gjorde det muligt at overdrage vestsiden af Københavns befæstning til kommunen. Efter forhandlinger i et statsligt-kommunalt udvalg overdroges området til kommunen i 1869. Botanisk Haves område var dog holdt udenfor handelen og kommunen var forpligtet til at udlægge 300.000 kvadratalen af det overdragne areal til park. Universitetet overtog først Botanisk Haves areal i 1871.

Årsagen til forsinkelsen var, at staten ønskede at universitetet skulle forære den gamle have til staten mod at låne arealet til den nye. Det ville konsistorium ikke gå med til og først i 1871 gik sagen i orden. I mellemtiden havde en universitetskommission udarbejdet planen for haven. Planen var dårlig og blev med rette kritiseret fra flere sider. Sagen gik derfor i stå i Rigsdagen indtil kaptajn og brygger I.C. Jacobsen tog sig af den. Rigsdagen forlangte at en professionel havearkitekt skulle udarbejde planen og I.C. Jacobsen blev denne forsamlings repræsentant i havekommissionen. De sagkyndige blev H. Flindt og Tyge Rothe; Flindt tegnede haven og Rothe og Jacobsen drivhusene, som kaptajn Jacobsen så i øvrigt betalte.

Københavns kommune nedsatte et udvalg, der skulle udarbejde planer for parker og bebyggelse. Meldahl, der fik sæde i udvalget, fik gennemført, at parkarealet fordobledes til 600.000 kvadratalen. Planerne godkendtes af kongen i 1872. Der findes i stadsarkivet flere planer fra denne tid (1871-73), men de afviger mest fra hinanden i gadeforløbet. Den oprindelige plan om bebyggelse af Sølvgades forlængelse blev kun delvis gennemført; byggekrak forsinkede planerne og i mellemtiden kom så boulevardbanen på tale, og så længe dens skæbne ikke var afklaret, afholdt man sig fra at gøre noget. I øvrigt havde man erfaret ved byggerier på Vestervold og omkring Israels Plads, at voldterrænet var vanskeligt (og derfor dyrt) at pilotere.

Flindt tegnede planer for både Ørstedsparken og Aborrepareren. Flindt fik i opdrag at anvende den eksisterende beplantning, hvad han af ukendte grunde søgte at undgå. Han indsendte fire planer uden denne og fik dem alle retur, den femte plan vedtoges

ØSTRE ANLÆG

i 1876. Året før havde borgerrepræsentationen vedtaget, at mindesmærket for H.C. Ørsted skulle placeres på Hahn's Bastion og i 1880 vedtog samme forsamling at kalde den omgivende park for Ørstedsparken.

Aborrepareren var den eneste af parkerne som var forudset af voldsøjfningskommissionen (bortset fra Botanisk Have); den blev nedlagt, da nord- og vestbanen blev forbundet med hinanden via boulevardbanen. Det yngste af anlæggene er Østre Anlæg. For dette blev der ikke udarbejdet nogen samlet plan. Parken blev hovedsagelig anlagt i årene 1876-1917 i forbindelse med bygning af Statens Museum for Kunst og Hirschsprungs Samling. Det var jo også svært at gøre noget, så længe Kastellet's skæbne ikke var afgjort (det blev den først efter århundredeskiftet) og boulevardbanens gennemførelse heller ikke var afklaret. Efter 1917 er der dog sket tilføjelser f.eks. er en rosenhave og en rhododendronhave blevet anlagt.

Nedenfor er anført lister over de interessanteste træer i Ørstedsparken og Østre Anlæg. Den største del er allerede omtalt i ekskursionsberetningen fra de to parker i Dansk dendrologisk Årsskrift Bind 5, 2. 1979, p. 150-52, hvor bestemmelserne er foretaget af professor Johan Lange. Nogle få af træerne er senere fældet f.eks. *Rhamnus cathartica* i Ørstedsparken, andre er kommet til senere. På kortet over Ørstedsparken har det ikke været praktisk muligt at give hvert enkelt træ et nummer, f.eks. er de 14 *Robinia pseudoacacia* i parkens nordlige ende kun markeret med tre numre og de to *Corylus colurna* ved SØ-indgangen med ét.

Kortmaterialet er elskværdigt stillet til disposition af Stadsgartnerens kontor i København.

ØRSTEDSPARKEN

1. *Ulmus americana*
2. *Sophora japonica* Pagodetræ
3. *Ailanthus altissima* Skyrækker
4. *Acer hyrcanum* Balkan Ahorn
5. *Cornus mas* Kirsebærkornel
6. *Acer rufinerve*
7. *Ulmus pumila* Sibirisk Elm
8. *Fraxinus ornus* Manna-Ask
9. *Ginkgo biloba* Tempeltræ
10. *Acer lobelii*
11. *Acer saccharinum* Søvløn
12. *Acer rubrum* Rød Løn
13. *Acer negundo* Askbladet Løn
14. *Acer cappadocicum*
15. *Gleditsia triacanthos* Tretorn
16. *Sequoiadendron giganteum* Mammuttræ
17. *Crataegus x prunifolia*
18. *Crataegus x lavallei*
19. *Tilia platyphyllos* Storbladet Lind
20. *Tilia x europaea* Parklind
21. *Corylus colurna* Tyrkisk Hassel
22. *Acer platanoides* 'Schwedleri' Spidsløn
23. *Betula papyrifera* Papirbirk
24. *Nothofagus antarctica* Sydbøg
25. *Malus x zumi* 'Calocarpa'
Malus floribunda
Malus x purpurea 'Eleyi'
26. *Ulmus carpiniifolia*
27. *Fraxinus pennsylvanica*
28. *Fraxinus americana*
29. *Aesculus octandra*
30. *Quercus cerris* Frynseeg
31. *Euonymus latifolia*
32. *Aesculus octandra* var. *virginica*
33. *Fraxinus excelsior* 'Monophylla'
34. *Platanus x acerifolia* Almindelig Platan
35. *Acer pseudoplatanus* 'Atropurpureum' Ær, rødbladet
36. *Liriodendron tulipifera* Tulipantræ
37. *Fagus sylvatica* 'Pendula' Hængebøg
38. *Metasequoia glyptostroboides* Vandgran
39. *Catalpa bignonioides* Trompettræ

ØSTRE ANLÆG

1. *Populus alba* 'Pyramidalis'
2. *Castanea sativa* Ægte Kastanie
3. *Ulmus carpiniifolia* 'Hoersholmiensis'
4. *Tilia x euchlora*
5. *Quercus borealis* Rødeg
6. *Quercus cerris* Frynseeg
7. *Acer cappadocicum*
8. *Juglans nigra* Sort Valnød
9. *Platanus acerifolia* Almindelig Platan
10. *Fagus sylvatica* 'Heterophylla' Bregnebøg
11. *Ailanthus altissima* Skyrækker
12. *Ulmus procera*
13. *Ulmus carpiniifolia* var. *cornubiensis*
14. *Ulmus glabra* 'Exoniensis' Pyramideelm
15. *Crataegus crus-galli* Hanesporetjørn
16. *Pterocarya fraxinifolia* Vingevalnød
17. *Ulmus glabra* 'Pendula'
18. *Populus x canadensis* 'Serotina'
19. *Salix alba* Hvidpil
20. *Robinia pseudoacacia* Robinie
21. *Populus trichocarpa* Vestamerikansk Balsampoppel
22. *Morus nigra* Sort Morbær
23. *Laburnum anagyroides* 'Quercifolium'
24. *Cornus mas* Kirsebærkornel
25. *Betula papyrifera* Papirbirk
26. *Ginkgo biloba* Ginkgo
27. *Alnus inokumai*

AESCULUS CALIFORNICA

af

OLAF OLSEN

Botanisk Have, Øster Farimagsgade 2B,
1353 København K.

Kendskab til og dyrkning af hestekastanie-arten i Danmark indskrænker sig i overvejende grad til *Aesculus hippocastanum* fra Balkan og dennes hybrider med arter fra det østlige USA. Nogle af de østamerikanske arter er dog repræsenteret i botaniske samlinger. Slægten *Aesculus* har imidlertid en betydelig udbredelse over tre kontinenter i den nordlige tempererede zone med ialt 13-14 arter. Alle arter er løvfældende. Det største antal arter er hjemmehørende i Nordamerika, med 8 arter i det østlige og sydøstlige USA og med én art, *Aesculus californica* i Californien.

Systematisk opdeles slægten enten i to grupper: efter antallet af kronblade, 4 eller 5, og om frugterne er glatte eller tornede, - eller i fire sektioner: delt videre op, om knopperne er klæbrige eller fri for harpiks, og i hvilken grad bægerbladene er delte. Ved opdelingen i sektioner har man samlet fire arter i sektionen *Calothyrsus* K. Koch, som karakteriseres ved glatte, kun svagt noprede frugter, klæbrige vinterknopper, glatte støvblade og et sambladet, tolæbet bæger. De fire arter er *A. indica* Colebr., *A. chinensis* Bunge, *A. wilsonii* Rehder og *A. californica* (Spach) Nutt.

Man har søgt at finde hårdføre typer, egnet til frilandsdyrkning i denne sektion, fordi de nævnte arter hører til de smukkeste blomstrende i slægten. Efter Rehders amerikanske hårdførhedsskala er *A. chinensis* placeret i hårdførhedszone V, de øvrige i hårdførhedszonen VII-VIII. Et nærmere studium af variationen i udbredelsesområdet og de økologiske betingelser kunne derfor give en bedre forståelse for udvalg i de rette provenienser og til bedre kulturmetoder.

Aesculus wilsonii (købt hos Hillier, England) har været dyrket i Botanisk Have siden 1974 og har blomstret flere gange, men planten bukkede under for den tidlige, hårde frostperiode sidst i november 1982.

Aesculus indica (modtaget 1934 fra Göteborg) har tidligere været dyrket som baljeplante og har været plantet ud siden 1980 uden at blive vinterskadet. De sidste to år har den vist sine smukke og lette blomsterstande. For *Aesculus californica* har tilværelsen været lidt mere omtumlet. Haven modtog frø fra Coimbra i Portugal i 1948, og to frøplanter blev plantet ud i 1949 på nordvestskråningen mod

Fig. 1. *Aesculus californica* fotograferet i Botanisk Have ved løvfald i november 1984. Billedet viser den for arten typiske, kuppelformede krone med en tæt og regelmæssig grenbygning. Træet måler 3,70 m i højden. Foto: Sven Ishøy.

søen. Stedet er et af Havens mest udsatte og kolde om vinteren. Planterne var tydeligt præget af dårlig vækst og nedfrysninger. I 1967 var kun én plante tilbage, og den målte kun ca. 50 cm efter 21 års misvækst. I 1970 blev den flyttet til det nyanlagte stenbed for varmekrævende planter fra Sydvestamerika. Det sydvendte bed med gruset jord og dybt bunddræn stimulerede den gamle plante til en hurtig vækstfornyelse. I oktober 1984 målte planten 3,70 m i højden med en kronediameter på ca. 3,50 m. Stammeomfanget ved grunden og i brysthøjde var hhv. 55 cm og 44 cm. (Fig. 1).

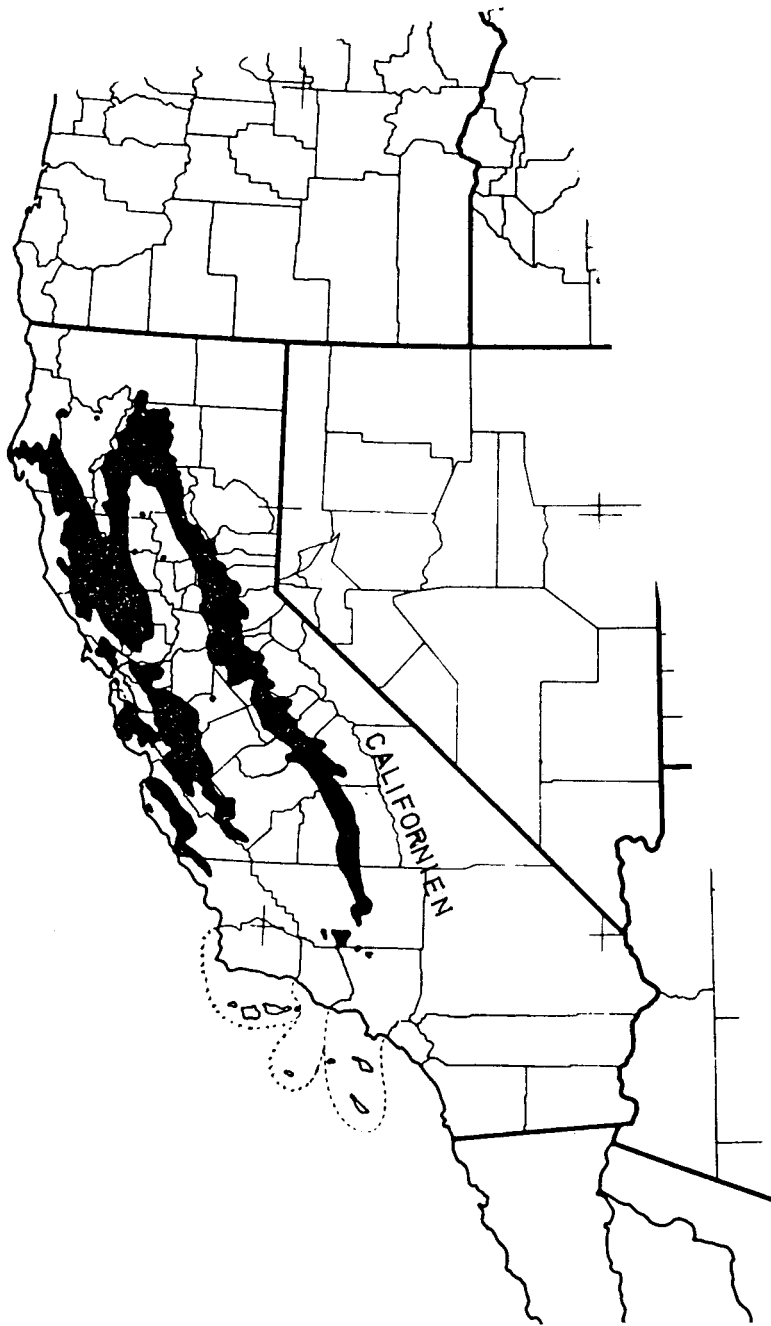

Fig. 2. Udbredelsen af *Aesculus californica* (sortfarvet) i staten California, som følger fodbjergene omkring den centrale californiske længdedal. Til venstre i Kystbjergene og til højre i Sierra Nevada. Efter Atlas of United States Trees.

Uden desværre at kende Coimbra-plantens oprindelse i Californien, har den demonstreret evnen til overlevelse og regeneration, hvilket tyder på, at udvalg i udbredelsesområdet kunne give et gunstigt resultat.

Aesculus californica er kun hjemmehørende i staten Californien, der tildels er et selvstændigt floraområde. Den findes i en forholdsvis sammenhængende udbredelse imellem 36. og 41. breddegrad, i et plantebælte, der følger fodbjergene og danner en krans omkring den centrale californiske længdedal. (Fig. 2). Det er fortrinsvis på de stejle, tørre nordskrånninger, indtil 1700 m på en stenet, sandet jordbund, at *A. californica* er udbredt. Denne udbredelse er knyttet til to vegetationstyper: dels til de blandede, stedsegrønne skove i det nordvestlige kystområde (Coast Range) og dels til egeskovsbæltet (Coast Range og Sierra Nevada) med bundvegetation

Fig. 3. *Aesculus californica* voksende i Sierra Nevada Foothills, ca. 600 m o.h. mellem Sequoia National Park og Kings Canyon. Fotograferet den 19. juni 1968. Foto: Søren Ødum.

af græsser og énrige planter, der stort set falder sammen med *A. californica*'s udbredelse. (Fig. 3). Det langstrakte område på henved 800 km's længde er præget af varierede klimatiske forhold. Nordligst i udbredelsesområdet er nedbøren jævnt fordelt, ca. 1700 mm årligt, medens hovedparten af udbredelsen mod syd har sæsonpræget nedbør, ca. 400-500 mm årligt, overvejende som vinterregn, med et tempereret klima med høje sommertemperaturer. *A. californica* har tykke, læderagtige blade, der er de mindste i slægten og er tilpasset længere tørkeperioder. Bladene afkastes ikke i tørke, som det kendes fra almindelig hestekastanie.

Fig. 4. Fuldt udviklede vinterknopper ved løvfald midt i november. Foto: Sven Ishøy.

Vegetationstyper, der betegnes som blandede, stedsegrønne skove, er domineret af *Pseudotsuga menziesii* med *Lithocarpus menziesii*, *Arbutus menziesii*, *Myrica californica*, *Umbelluzaria californica* og *Aesculus californica*. Af ege-arter præges bjergområdernes nederste zone af *Quercus agrifolia*, der går op til 1000 m i selskab med *Q. kelloggii* og *Q. lobata* og på nordskråninger *Q. wislizenii*, der holder sig under 700 m. Med tiltagende højder afløses den blandede, stedsegrønne løvskov af nåletræsskov med *Pseudotsuga menziesii* som den mest udbredte art. Mange løvfældende arter fra den her nedre zone, derimellem *Aesculus californica*, danner bundvegetationen i nåletræsskoven. Se iøvrigt Barbour et al. 1977 og Walter 1968.

Mens den almindelige hestekastanie allerede kom i kultur i Wien 1576, blev *Aesculus californica* introduceret omkring 1850 af W. Lobb. Det første, blomstrende eksemplar kendes fra firmaet Veitch i Exeter i 1858. Nogen større udbredelse har *A. californica* ikke opnået bortset fra spredte plantninger i det sydlige USA, i England og Sydvesteuropa.

Under naturlige forhold udvikles *A. californica* enten som et lille, indtil 12 m højt træ med en kort stamme og en lav, kuppelformet krone, eller som en tætforgrenet, kraftigvoksende, indtil 5 m høj busk. Barken på stammen og grenene er lysegrå og glat. Vinterknopperne er ret spidse og klæbrige. (Fig. 4). Bladene er modsatte, fingrede og sammensat af 4, undertiden 7, småblade. De midterste småblade har 8-10 mm lange bladstilke, de enkelte småblade er aflange, lancetformede til ovale, tilspidsede, 5-15 cm lange. Bladranden er svagt rundtandet. Bladundersiden er først let håret, men bliver senere glat. Bladfarven er mat græsgrøn med en metallisk glinsende overflade, der danner en iøjnefaldende baggrund for de hvidlige blomsterstande. (Fig. 5.) Akselbladene mangler.

De duftende hvide eller svagt rosafarvede blomster er samlede i tætte, oprette, hårede toppe med svikkelagtige sideforgreninger, fra 15 til 25 cm lange og 5 til 7 cm brede, som udvikles på indeværende års skud. I sit hjemland blomstrer *A. californica* fra femårsalderen i månederne fra april til september. Som det også kendes fra kultur, er *A. californica* tilbøjelig til at springe blomstringer over hvert andet år.

Blomsterne er undersædige, uregelmæssige med et skævt symmetriplan med 4-(5) ulige store, 15-17 mm lange kronblade og (5-) 7 (-8) uens store, frie støvblade, som sidder indenfor en lappet, ensidig diskusdannelse. Støvknapperne er orangefarvede, og griflen er hvidhåret. I blomsterbunden afsondres nektar fra nogle hvide, ophøjede nektarkirtler.

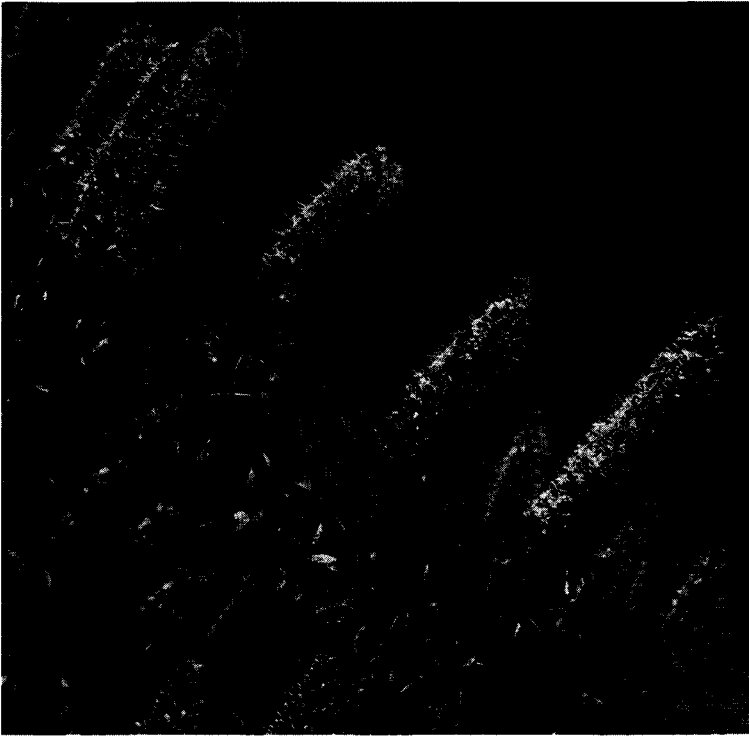

Fig. 5. De tætte, hvide til svagt rosafarvede blomsterstande af *Aesculus californica* hæver sig smukt over de matte, græsgrønne, metallisk glinsende blade. Fotograferet i Kings Canyon, 20. juni 1968. Foto: Søren Ødum.

I de fleste blomsterstande er blomsterne i de nedre forgreninger tvekønnede og fertile, de øvrige blomster er overvejende hanlige med uudviklet griffel og frugtknude (Fig. 6). Som sikring mod selvbestøvning er blomsterne førsthunlige. Griffelen rager langt ud af blomsten og er modtagelig, medens de lukkede støvblade er nedadbøjede. Når griffelen har modtaget støv og er afmodnet, strækker støvbladene i vandret stilling, åbner sig og bøjer nedad igen efter støvafgivningen.

Frugtanlægget er dannet af tre helt sammenvoksede frugtblade med tre rum og en fælles griffel. Hvert rum har 2 frøanlæg, men der udvikles kun 1 evt. 2 af frøene, resten aborteres. Frugten er en rundelende kapsel med en tyk, læderagtig væg. Kapslen er pæreformet og tilspidset, fortykket på den ene side med en længde af 5-

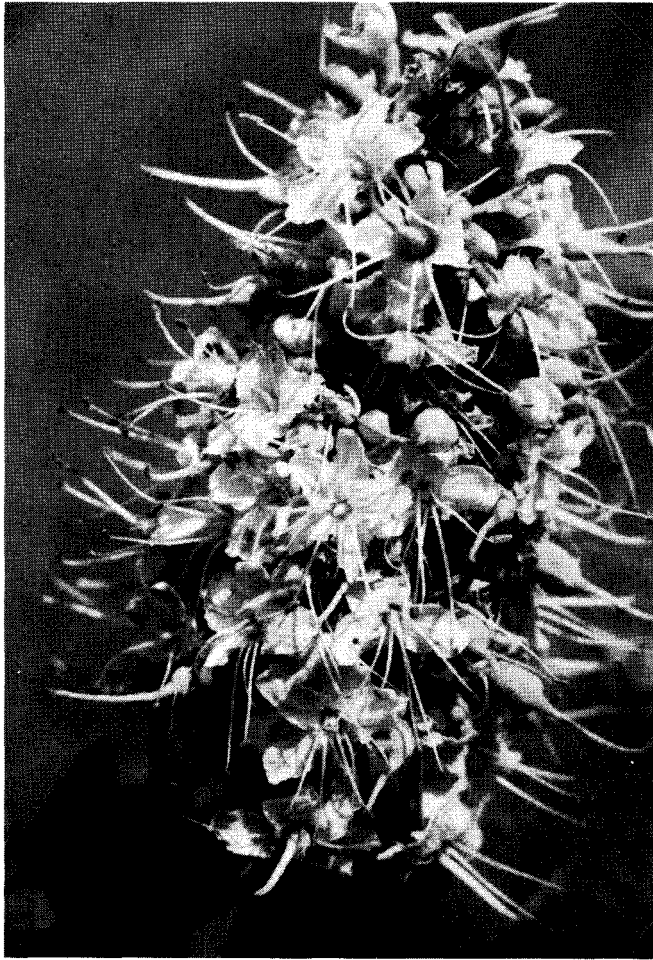

Fig. 6. Blomsterstanden af *Aesculus californica* med fertile, tvekønnede blomster og tydelig, begyndende udvikling af frugtknuden og spredte sterile blomster. Foto: Sven Ishøy.

9 cm. (Fig. 7). I hjemlandet såvel som i Danmark modner frøene fra september til oktober. Frøene er lysebrune med lille navle, mangler frøhvide, men er rige på garvestoffer. Kimen har tykke kimblade, hvori der oplagres rigeligt med stivelse, protein og fed olie.

Frøene fra *Aesculus californica* har en meget kort, ustabil hvileperiode og spirer under naturlige forhold, når vinterregnen sætter

Fig. 7. Fuldt udviklede frugter i begyndelsen af november 1983 med de sidste, svagt gullig-brunfarvede blade. Foto: Sven Ishøy.

ind i løbet af november, et forhold som må ses som en tilpasning til de klimatiske betingelser i hjemlandet. Frøene spirer i løbet af 3-4 uger, og kimbladene forbliver i frøskallen under spiringen. Under kulturforhold skal frøene derfor sås umiddelbart efter høsten eller stratificeres i fugtigt sand ved 5°C. Spireevnen er beregnet til ca. 56%. Ved for tør opbevaring falder spireevnen til 50% på et år og falder herefter drastisk ved forlænget opbevaring.

Om *Aesculus californica* skal forblive en enlig svale i botaniske samlinger, eller den kan få en chance som et lille dekorativt træ for fremtidshaver, vil afhænge af et indsamlingsarbejde i de klimatiske mest udsatte områder og af et udvalgsarbejde af bl.a. hvert års blomstrende typer. Som det fremgår af beskrivelsen, er adskillige arter i overgangszonerne hårdføre i Danmark. Der kan henvises til en tidligere artikel om *Cupressus*, specielt med henvisning til *Cupressus bakeri* i Syd-Oregon. Nævnes kan også den fine udvikling af *Quercus agrifolia* i Landbohøjskolens Have.

Med de mange kvaliteter som *Aesculus californica* umiddelbart frembyder som et passende lille træ for haven, kan det undre, at der ikke er forsøgt krydsning med lave østamerikanske arter, f.eks. *Aesculus splendens*. Fra et dyrkningssynspunkt har de fleste kendte hybrider været meget smukke og lette at dyrke.

LITTERATUR

- Barbour, G. Michael & Jack Major, 1977: Terrestrial Vegetation of California. University of California, Davis.
- Bean, W.J., 1970: Trees & Shrubs. Hardy in the British Isles. Eighth' Edit. Revised Vol. I, A-C. *Aesculus*, 250-251. London.
- Little, Elbert L., Jr., 1976: Atlas of United States Trees. Vol. III. Minor Western Hardwoods. Miscel. Publ. No. 1314. Forest Service. Washington D.C.
- Schopmeyer, C.C., 1974: Seeds of Woody Plants in the United States. Agriculture Handbook No. 450. Miscel. Publ. No. 654. Forest Service. Washington D.C.
- Walter, Heinrich, 1968: Die Vegetation der Erde in öko-physiologischer Betrachtung. Bd. II. Die gemässigten und arktischen Zonen. Jena.

SUMMARY

Aesculus californica (Spach) Nutt.

The distribution of the genus *Aesculus* in the northern temperate zone and the splitting of the genus into 4 systematical sections is mentioned. Of special interest are the 4 species of section *Calothyrsus* K. Koch: *A. indica*, *A. chinensis*, *A. wilsonii* and *A. californica*, i.a. to find a hardy type for outdoor growing in Denmark. This has given rise to considerations about the distributional variation and the ecological conditions:

Aesculus californica has been grown since 1948 in the Botanical Garden, Copenhagen. Planting out on a cold northwest-slope led to bad growth for about 20 years. In 1970 the plant, only 50 cm tall, was moved to a recently established, south facing bed for plants from SW. USA. During the last 14 years the plant has grown to 3.7 m with a diameter of the crown of 3.5 m and a girth of 0.55 m at ground. The distribution of *A. californica* in California is described.

Some of the associated species from the coldtemperate areas of natural distribution are hardy, or almost so, in Denmark, e.g. *Cupressus bakeri* and *Quercus agrifolia*. The systematical characteristics of *A. californica* are given, and the resistance towards drought, the short dormancy of the seeds, and their germination capacity are mentioned.

Collecting of seed from the climatically most exposed areas is suggested as well as selection of types flowering every year in order to get hardy and beautifully flowering trees for small gardens. East American species like i.a. *Aesculus splendens*, might be tried in experimental crossing.

**LINDETRÆET VED LUNDBÆK
- ANTAGELIG DANMARKS STØRSTE**

af

BØRGE H. LARSEN

Lindum Skovridergård, 9500 Hobro.

I de fleste menneskers øjne er løvtræerne kønnest, når de har bladene på - og dog må man nok sige, at man ser mere af selve træet om vinteren, når vi har hele kronen, med sit virvar af grene og kviste, fri for løv.

På vinterdage, med lidt tung, mørk himmel, kan der være en egen »brueghelsk« stemning over landskabet, en stemning som vi genfinder i den nederlandske maler Pieter Brueghels billeder, hvor alt står tydeligt i sort og hvidt, og i sådan et landskab tager træerne sig smukt ud.

Men finest - eller mest opmuntrende at beskue - er de, når vinterdagens skarpe sollys falder på stammer og grene, da ser selv gamle træer helt ungdommelige ud. På en sådan klar vinterdag

Fig. 1. Lundbæk-linden sender 10 store grene ud, fortsætter derefter i en kort hovedakse, der også hurtigt deler sig i mange grene. Foto: B.H. Larsen.

drager vi ud til herresædet Lundbæk (nu landbrugsskole), lidt vest for Nibe, hvor vi finder Danmarks tykkeste småbladet lind, *Tilia cordata*, vildtvoksende, må man vel antage. Godt nok står træet tæt ved parken, men det står også tæt ved skoven, og træets dimensioner er så store, at alt tyder på, at træet er af en anseelig alder, ældre end herregårdens anlæg. (Fig. 1).

En småbladet lind, som man finder i en dansk skov er gerne et sikkert tegn på, at stedet har været skovbevokset så længe, som der har været skov i Danmark. Engang for 5.000-6.000 år siden var småbladet lind et dominerende træ i vore skove. At den så senere er gået meget tilbage, er der mange årsager til, men havde menne-

Fig. 2. Lundbæk-linden, hvis bul man kan sidde i ly af. Foto: B.H. Larsen.

sket ikke grebet ind, havde småbladet lind endnu udgjort en væsentlig del af vore skove. På Nibe-kanten, ude i Vår skov, findes der endnu en del vildtvoksende småbladet lind, og det er jo ikke ret langt fra Lundbæk.

Da jeg derfor opdagede Lundbæk-linden for første gang, havde jeg jo håbet at finde flere linde i skoven, der vokser overfor skrænten, ved hvis fod vi har Limfjordens gamle kystlinie. Men ellers er her lidet civiliseret.

Voksestedet er en egeblandingsskov med en del elm, meget vedbend i bunden, og i kanten af skoven står der store bæverasp, fuglekirsebær og alm. røn - men linde har jeg desværre ikke fundet derinde. Men er her i dag kun én småbladet lind, så er det til gengæld et meget særpræget eksemplar.

Tykkelsen er formidabel, der skal et ganske stort båndmål til at nå omkring træet, og så er det alligevel svært at måle omkredsen, fordi stammen er ret ujævn. Men i 1,3 meters højde er omkredsen 6,27 m, hvilket giver en diameter på 2 m. Det må vel siges at være Danmarks-rekord for småbladet lind. (Fig. 2).

Fig. 3. Lundbæk-linden, smukkeste på en klar vinterdag med sne. Foto: B.H. Larsen.

Skulle nogen kende til en småbladet lind, der er større end Lundbæk-linden, da vil jeg naturligvis meget gerne høre derom. Ja, det er jo i det hele taget sjældent herhjemme at træffe træer, der er over 2 meter i diameter. Hvor gammelt træet er, er svært at udtale sig om. Man kunne jo prøve at bore i det med en af de store tilvækstbor, men ærlig talt, jeg bryder mig ikke om at bore i slige ærværdige træer.

Træet, der ca. 1½ meter oppe sender 10 store grene ud (hvoraf nogle igen deler sig, og så en kort hovedakse, der også snart deler sig i mange grene), har en meget bred kuppelformet krone. (Fig. 3). Lundbæk-linden har sikkert stået frit i mange, mange år, deraf kronens form, og den frie stilling har givet træet gode vækstbetinger; der har været lys og næring i rigelige mængder.

Tager vi det gunstige voksested i betragtning, kan man vel skyde på en alder mellem 300 og 500 år. Sammenligner vi med diameteren på de store småbladet lind i Bialowieza-skoven i det østlige Polen, hvor vi har træer på 400 år med en diameter på 166 cm, så lyder det vel ikke helt usandsynligt, at denne lind skulle kunne være af samme alder.

Højden på træet er derimod ikke imponerende, den er kun 21 meter. Kronens største diameter er ca. 29 m.

Men hvorfor har denne lind fået lov at overleve? Har man været så betaget af dens skønhed, at man har ladet den stå? Eller er det fordi den var en god producent af lindehonning? Det er muligt. Men det kan også være, at det er overtroen, der har reddet den.

Et gammelt sagn siger, at dersom man fælder den gamle lind, vil det gå Lundbæk ilde.

I dag ville ingen vel finde på at fælde det ærværdige træ - og dog! Kommer man i tanker om, at her burde vejen udvides, så er lindens eksistens truet. Træet burde deklarationsfredes for alle tilfældes skyld.

BERETNING FOR 1982

Der har i årets løb været afholdt 6 foredrag og 5 ekskursioner.

Den 22. februar holdt professor Johan Lange foredrag om »Troldekov, arv eller miljø«. Foredraget efterfulgtes af en livlig debat. I tilknytning til generalforsamlingen den 22. marts fortalte dendrolog Søren Ødum om og demonstrerede nogle træer og buske med særlige kvaliteter i vintertilstand og gav endvidere meddelelser om iagttagne frostskafer på forskellige træarter i den foregående, meget kolde vinter.

Den 3. maj gennemgik professor Helge Vedel i anledning af den planlagte ekskursion til Spanien i tekst og lysbilleder de almindeligt forekommende vedplanter i Middelhavsområdet. Den 15. maj foretoges ekskursion til Svaneparken samt parken ved Dronninggård under ledelse af dendrolog Søren Ødum og overgartner Ejgil Skiffard og den 25. og 26. maj kunne foreningsmedlemmer deltage i åbne aftener med rundvisning i Arboretet, Hørsholm. Årets store begivenhed var sommereksekursionen til Sydspanien, hvor 47 af foreningens medlemmer under ledelse af lektor Find Günther Christensen og dendrolog Søren Ødum fik lejlighed til at studere et Middelhavsområdes flora. - Den næste ekskursion var en 2-dages tur til Nordvestskåne den 4. og 5. september ledet af Rune Bengtsson og sæsonens sidste ekskursion gik til Forstbotanisk Have og Botanisk Have i Århus med lektor Find Günther Christensen som leder. Efterårets foredragsrække indledtes den 15. november med stud. scient Knud Ib Christensens foredrag: »Introgressiv hybridisering (genoverførsel mellem arter) belyst ved *Betula* og *Crataegus*«.

Den 29. november holdt lektor, lic. agro. Hubert Wellendorf og Vibeke Simonsen foredrag: »Om Isoenzymmer og deres anvendelse i forstgenetikken« og foredragsrækken blev afsluttet den 13. december med P.E. Branders foredrag »Udvalg i planter«.

I 1982 har foreningen modtaget økonomisk støtte fra Undervisningsministeriet samt fra Hofmangavestiftelsen. Uden bidrag udefra måtte vore aktiviteter indskrænkes og foreningen takker derfor varmt for de modtagne bidrag. Endvidere takkes foredragsholderne, ekskursionsværter og ekskursionsledere for deres store indsats.

Ved årets udgang havde foreningen 480 medlemmer.

Helge Vedel

BERETNING FOR 1983

Der har i årets løb været afholdt 5 foredrag og 3 ekskursioner.

Den 10. februar var foreningens medlemmer af Havebrugshistorisk selskab indbudt til konsulent Aage Gyllings foredrag »De gamle roser vender tilbage til haverne«. Den 10. februar holdt statsgeolog, dr.phil. Svend Th. Andersen foredrag om »Skovsamfund i El-drup Skov, Løvenholm, og deres historie«. Hertil var Skovhistorisk selskab indbudt. Generalforsamlingen fandt sted den 21. marts og i tilknytning hertil fortalte dendrolog Søren Ødum om »Indtryk fra Spanisekskursionen«. Den 1. april fortalte forstfuldmægtig Peter Munk Plum om sit arbejde med »Årringsanalyser i europæiske bjergegne«.

Ekskursionssæsonen startede den 18. juni først med besøg på Bispebjerg Kirkegård, hvor gartner Arne Mortensen havde ledelsen, derefter med besigtigelse af Amaliehaven under lektor Find Günther Christensens ægide. Den 1. og 2. oktober afholdtes ekskursion til Sønderjylland. Her besøgte man den første dag om formiddagen Augustenborg Slotspark, hvor slotsgartner Rambusch og skovrider Poul Holbek var ekskursionsværter, og om eftermiddagen fortsatte ekskursionen med skovrider Holbek på Sønderborg stats-skovdistrikt. Den anden dag besøgte foreningen med slotsgartner Moseholt som vært Graasten Slotspark og om eftermiddagen gik turen til Draved Skov, hvor statsgeolog Sv. Th. Andersen fortalte om lindeskovens historie på baggrund af mangeårige forsøg i området. Herefter gik turen til forskellige egekrat med skovrider J. Eigaard, Lindet stats-skovdistrikt som leder. Den 8. oktober var der ekskursion til Birkholm Planteskole, hvor planteskoleejer Mogens Nielsen var vært, samt til »Fileten« på Farum skovdistrikt under ledelse af statsskovrider Poul Petersen. Den 12 december holdt skovrider Finn Jacobsen, Langesø skovdistrikt foredrag om »Juletræer og pyntegrønt« og efter foredraget blev der trukket lod om det righoldige grenmateriale fra Langesø og fra Arboretet, Hørsholm.

På generalforsamlingen den 21. marts 1983 genvalgte nationalbankdirektør, dr.polit. Erik Hoffmeyer som formand for Fonden for Træer og Miljø. Til foreningens bestyrelse genvalgte Simon Lægaard, Aage Nicolaisen og Bent Søegaard. Som revisor valgtes Johannes Hedegaard (genvalg) og Mogens Brandt Pedersen (nyvalg). Erik Fischer genvalgte som revisorsuppleant.

I 1983 har foreningen modtaget støtte fra Undervisningsministeriet. Økonomisk støtte udefra og den store indsats fra foredragsholdere, ekskursionsværter og ekskursionsledere er helt væsentlige elementer i foreningens liv og på foreningens vegne takker jeg jer for den ydede indsats.

Ved årets udgang havde foreningen 450 medlemmer.

Helge Vedel

BERETNING FOR 1984

Der har i årets løb været afholdt 4 foredrag og 4 ekskursioner.

Den 6. februar holdt intendent Bjørn Aldén fra Göteborg Botaniske Have foredrag med lysbilleder om »Den svenske Pakistanekspedition« og den 12. marts talte cand.scient Bent Aaby fra Danmarks Geologiske Undersøgelse om »Skovhistoriske undersøgelser i Draved Skov belyst ved pollenanalyse«. Generalforsamlingen fandt sted den 26. marts og i tilknytning hertil berettede Find Günther Christensen og Helge Vedel om en studierejse i Sovjetunionen ledsaget af lysbilleder fra bl.a. Ukraine og Kaukasus. Den 10. december berettede lektor P.C. Nielsen om »Træk af den danske bøgeskoves historie«.

Ekskursionssæsonen startede med en ekskursion til Valbyparken den 16. juni ledet af overgartner P.J. Dahl. Den 12.-19. juli deltog ca. 50 af foreningens medlemmer i en af Find Günther Christensen særdeles veltilrettelagt ekskursion til Irland. Et fyldigt referat af turen vil blive publiceret i årsskriftet. Sommerens 2-dages ekskursion gik til Stensbygaard, Gisselfeld og Hesede Planteskole nu omdøbt til Paradishaven. På Stensbygaard lededes turen af ejeren, direktør Niels Riegels og frue, og på Gisselfeld og i Hesede Planteskole var skovrider Mogens Münther leder sammen med forstkandidat Erik Hansen. Under turen i Gisselfeld park redegjorde hortonom, stud.lic. Annie Christensen for parkens historie. En nærmere omtale af denne ekskursion vil ligeledes fremkomme i årsskriftet. Den 22. september afholdtes ekskursion til parken omkring Middelfart Statshospital samt til De Forenede Bryggeriers nylig plantede anlæg ved Fredericia.

På generalforsamlingen den 26. marts genvalgte til formand Helge Vedel. Til bestyrelsen genvalgte Jørgen Olsen og Søren Ødum og som revisorer og revisorsuppleant genvalgte Johannes Hedegaard, Mogens Brandt Pedersen og Erik Fischer.

Også i 1984 modtog foreningen en bevilling af de tipsmidler, som fordeles af Undervisningsministeriet til alment kulturelle formål. På foreningens vegne takker jeg for denne støtte. En hjertelig tak også til foredragsholdere, ekskursionsværter og -ledere, hvis aktive og gode indsats i høj grad værdsættes af foreningen.

Ved årets udgang havde Dansk Dendrologisk Forening 423 medlemmer.

Helge Vedel

EKSKURSIONER I 1983

BISPEBJERG KIRKEGÅRD OG »AMALIEHAVEN«

18. juni 1983

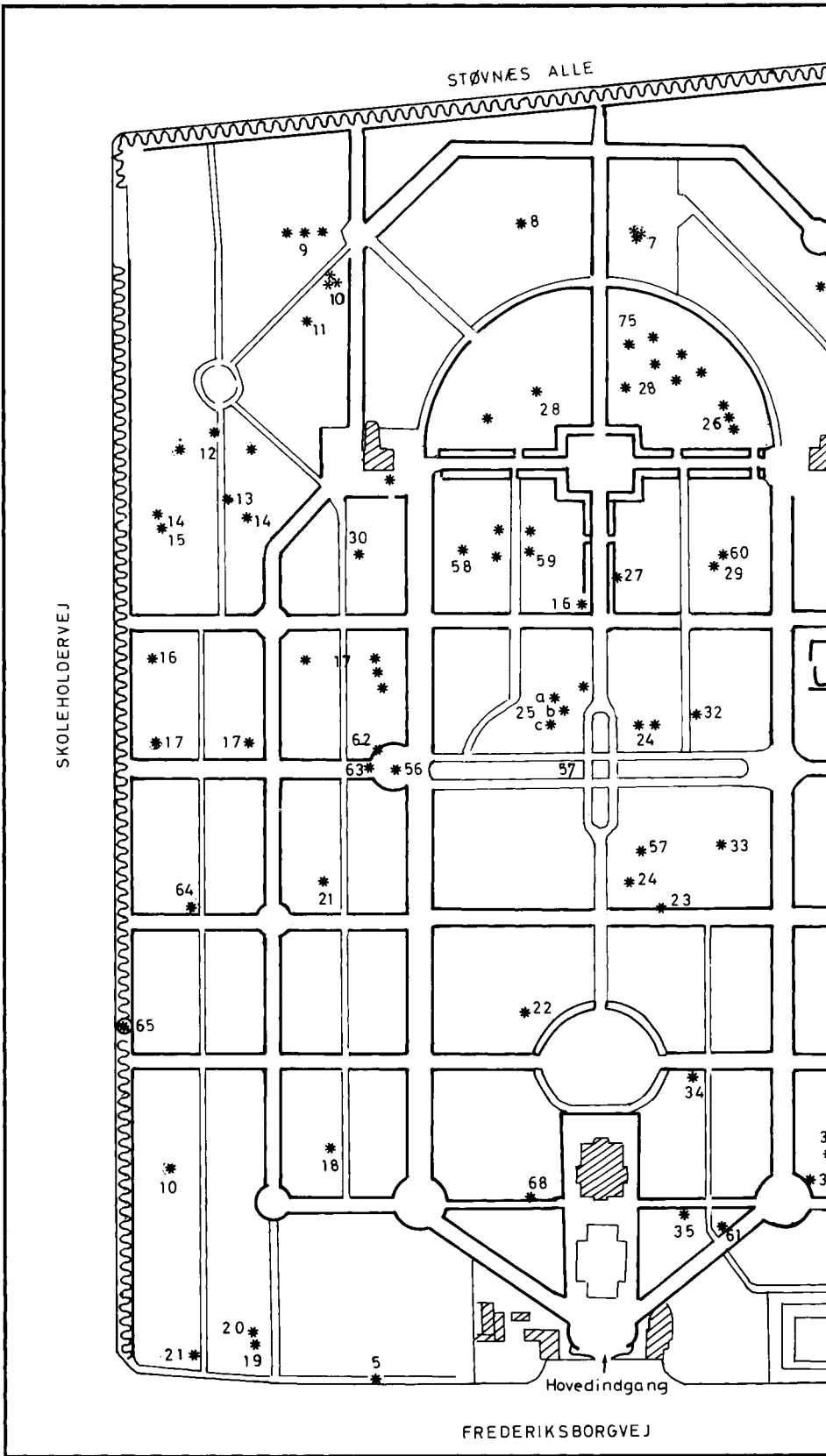
Et halvt hundrede veloplagte medlemmer var mødt op ved Bispebjerg Kirkegård, hvor gartner Arne Mortensen ledte ekskursionen. I den korte tid han har været ansat ved kirkegården, har Arne Mortensen udført en omhyggelig registrering af stedets træer og buske. I løbet af den alt for korte formiddag lykkedes det Arne Mortensen at vise selskabet rundt til næsten alle de interessante træer og buske, som fremgår af registreringen.

Da Bispebjerg Kirkegård er åben for offentligheden, er det fundet rimeligt her at give registreringerne med tilhørende kort og med Arne Mortensens kommentarer.

BISPEBJERG KIRKEGÅRD

Udvalg af særligt seværdige træer og buske.
(Numre henviser til kortet fig. 1)

1. *Acer japonicum* Japansk løn (flankeret af 2 *Robinia pseudoacacia*).
2. *Nothofagus antarctica* Sydbøg - Argentina-Chile
3. *Picea abies* 'Virgata' Slangegrøn
4. *Sophora japonica* Pagodetræ - Japan
5. *Aesculus carnea* Rødblomstret hestekastanie
6. *Quercus macranthera* Eg fra Kaukasus og N-Iran
7. *Betula pendula* 'Fastigiata' Søjlebirk
8. *Quercus pontica* Pontisk eg - Kaukasus
9. *Parrotia persica* Papegøjebusk - Iran
10. *Ulmus glabra* 'Camperdowni' Hængeelm
11. *Davidia involucrata* var. *vilmoriniana* Duetræ - Kina
12. *Quercus frainetto* Ungarsk eg - Syditalien, Balkan
13. *Quercus cerris* Frynseeg. Tyrkisk eg - S.Ø.-Eur. - V.As.
14. *Fraxinus ornus* Mannaask - S-Eur.
15. *Ptelea trifoliata* Læderkrone - Ø.N.-Am.
16. *Picea engelmannii* Engelmanngrøn - N-Am.
17. *Cercidiphyllum japonicum* Hjertetræ - Japan
18. *Robinia pseudoacacia* Uægte akacie - N-Am.
19. *Abies nordmanniana* Nordmannsgrøn - V-Kaukasus og N.Ø.-Tyrkiet
20. *Fagus sylvatica* 'Pendula' Hængebøg
21. *Juglans sieboldiana* - Japan
22. *Liriodendron tulipifera* Tulipantræ - Ø.N.-Am.
23. *Pinus parviflora* Penselfyr - Japan
24. *Thuja standishii* Japansk livstræ
25. a. *Tsuga canadensis* - Ø.N.-Am.
b. *Tsuga diversifolia* - Japan
c. *Tsuga heterophylla* - V.N.-Am.
26. *Pinus peuce* Balkanfyr
27. (Allé) *Pinus nigra* var. *corsicana* - Korsika - S.-Italien

28. *Populus x acuminata* V.N.-Am.
29. *Abies lasiocarpa* var. *arizonica* - S-Rocky Mts.
30. *Pinus ponderosa* Gul fyr - N.-Am.
31. *Catalpa ovata* Trompetkrone - Kina
32. *Chamaecyparis nootkatensis* 'Pendula'
33. *Pinus aristata* Børstekoglefyr - S-Rocky Mts.
34. *Tsuga mertensiana* Bjerg-Hemlock - V.N-Am.
35. *Pinus cembra* Cembrafyr - C-Eur.
36. *Hamamelis virginiana* Amerikansk trøldnød - USA
37. *Gleditsia triacanthos* Amerikansk tretorn - C-USA
38. *Fraxinus excelsior* 'Pendula' Hængeask
39. *Ginkgo biloba* Tempeltræ - Kina, Japan
40. *Juglans regia* Valnød
41. *Metasequoia glyptostroboides* Vandgran - C-Kina
42. *Liquidambar styraciflua* Ambratræ - Ø-USA
43. *Cedrus deodara* Himalaya-ceder
44. *Sorbus koehneana* - C-Kina
45. *Abies koreana* Koreagran - S-Korea
46. *Mohonia Bealei*
47. *Abies concolor* Langnålet ædelgran - V-USA
48. (Allé) *Chamaecyparis nootkatensis* Nutkacypres - V.N-Am.
49. *Cephalotaxus harringtonia* 'Fastigiata' Søjle-Blommetaks - Japan
50. *Ilex crenata* Sortfrugtet kristtorn - Japan
51. *Taxodium distichum* Sumpcypres - S.Ø-USA
52. *Juniperus communis* 'Nordkina' Cultivar opst. på B.K.
53. *Betula albo-sinensis* var. *septentrionalis* Kobberbirk - Kina
54. *Halesia monticola* Sneflokketræ - S.Ø-USA
55. *Magnolia kobus* Japan
56. *Pterocarya fraxinifolia* Vingevalnød - Kaukasus, N-Iran
57. *Chamaecyparis lansoniana* 'Wisselili'
58. *Thuja plicata* Kæmpethuja - N.V-Am.
59. *Magnolia x soulangiana*
60. *Acer rubrum* Rød løn - Ø.N-Am.
61. *Prunus lusitanica* - V-Medit.
62. *Juniperus chinensis* kinesisk ene.
63. *Juniperus virginiana* Blyantstræ - Ø.N-Am.
64. *Acer rufinerve* Art af stribet løn - Japan
65. *Pseudotsuga menziesii* Douglasgran - N-Am.
66. *Chionanthus virginicus* Sneflokketræ - Ø-USA
67. *Aralia spinosa* Fandens spadserestok - N-Am.
68. Acer-Kvarter:
Acer griseum Kinesisk papirbarksløn
Acer ginnala Ildløn
Acer japonicum 'Aconitifolium'
Acer spicatum
Acer palmatum 'Dissectum Crimson Queen'
69. *Euonymus planipes*
70. *Corylus colurna* Tyrkisk hassel - Nærorienten, Balkan
71. *Chamaecyparis lawsoniana* 'Intertexta'
72. *Robina pseudoacacia* 'Inermis'
73. *Prunus serrula* var. *tibetica* - V-Kina
74. *Microbiota decussata* Ø-Asien
75. *Prunus mahaleb* Weichsel - S-Eur., S.V-Asien.

PS. Alm. plantede arter og cultivarer, f.eks. taks, omorikagran, østr. fyr, atlasceder og japansk blodahorn er ikke indtegnede.

OM ALLÉERNE:

»Cembraalléen«, mest *Pinus peuce*, mindre antal *P. cembra*.

»Birkealléen«, *Betula pendula* 'Dalecarlica'. Fligetbladet birk.

»Prunusalléen«, (O-P), *Prunus serrulata* 'Shirotae'

»Malusalléen«, (I), *Malus x purpurea* 'Eleyi'.

I forbindelse med ekskursionen til Bispebjerg Kirkegård kan der være mange spørgsmål, som det vil være naturligt for den dendrologisk interesserede at stille. At kirkegården kan fremvise en ganske pæn samling, også af mere sjældne arter, af både løvtræer og nåletræer, er én ting, men at det aldrig har været på tanke, at der muligvis skulle drives dendrologisk forskning på kirkegården, er en ganske anden ting.

Således har alle forsøg på at fremkalde notater eller rapporter om de plantede træer vist sig nytteløse. Man er altså henvist til gætteri eller anslåede beregninger ved spørgsmålet om et givet træs alder.

For visse nåletræer, f.eks. *Pinus aristata*, kan man ved at tælle etager beregne alderen. For løvtræerne stiller sagen sig noget anderledes. Dog en lille hjælp har været at hente på gamle, daterede fotos på kirkegårdens kontor. Her ses, at alléerne af hørsholmelmen gennem de først anlagte afdelinger nær hovedindgangen er plantede ved kirkegårdens åbning i 1903. Ligeledes har en nu pensioneret gartner kunnet fortælle, at »cembraalléen« er plantet omkring 1940-41. Ligeledes må alléen af østrigske fyr mellem Nordre og Søndre Kapel regnes for lige så gammel som kirkegården, altså fra 1903.

Det eneste træ, som notorisk er ældre end kirkegården, er en gammel lind, der har stået på en gårdsplads. Træet findes tæt ved poppelalléen, overfor urnehave Q's sydvestlige hjørne. Men adskillige løvtræer, f.eks. bøge og ege, er betydeligt større træer, på trods af deres senere tilkomst og antagelige alder på 80-85 år, maksimalt.

Fig. 2. »Cembra-alléen«, som overvejende er *Pinus peuce*. Klippes hver vinter. Foto: Arne E. Mortensen.

Fig. 3. *Pinus aristata*, ca. 40 år gammel. Afd. E. Foto: Arne E. Mortensen.

Ved at anvende den ovennævnte metode til en omtrentlig aldersbestemmelse er jeg kommet frem til, at *Pinus aristata* på afd. E må være plantet omkring 1950, formentlig frøplante fra ca. 1945. (Fig. 3). Den daværende overgartner må tilskrives æren for på dette tidspunkt, altså omkring 1950, at have indplantet en række af de i dag seværdige træer, såsom *Ginkgo biloba*, *Catalpa bignonioides*, *Gleditsia triachanthos*, *Sophora japonica*, *Liriodendron tulipifera*, *Thuja standishii* og *Cedrus atlantica* f. *glauca*. *Liquidambar styraciflua* er nok kommet til lidt senere, og til det sidste tiårs indplantninger må nok regnes *Juglans sieboldiana* og *Quercus pontica*. Fra Bella-Centrets haveudstilling i efteråret 1983 er *Corylus colurna* og *Nothofagus antarctica* samt *Picea abies* 'Virgata' kommet til. Som det sidste bidrag fra efteråret 1983 må regnes et lille Acer-kvarter i afd. B med *A. Griseum*, *A. jap.* 'Aconitifolium' og *A. ginnala*.

Som tiden går, udvikler kirkegården sig mere og mere til at blive en stor smuk park og får mindre og mindre præg af de gammeldags kistebegravelser. Man må så blot håbe, at fremtidens mennesker vil kunne glæde sig nok over det, som skiftende overgartnere gennem tiderne har skabt.

Arne E. Mortensen

Efter den meget indholdsrige ekskursion indtoges medbragt frokost i kirkegårdens kantine, hvorefter turen gik til den nyanlagte »Amaliehaven«.

F. Günther Christensen

»AMALIEHAVEN«

Besøget her var ret kortvarigt, og de mange besøgende gjorde det lidt vanskeligt at holde sammen på ekskursionsdeltagerne. Fra »A.P. Møllers og Hustru Christine Mc. Kinney Møllers Fond til almene Formål«, som har skænket anlægget til staten og Københavns Kommune, var der stillet brochurer og plantelister til rådighed for deltagerne, som således alligevel kunne danne sig et godt indtryk af anlægget hvor bl.a. følgende planter er anvendt:

Acer campestre, *A. ginnala*, *A. pensylvanicum*, *A. platanoides* 'Globosum', *Aralia elata*, *Berberis verruculosa*, *Buxus sempervirens* 'Handsworthiensis', *Carpinus betulus*, *C.b.* 'Columnaris' *C.b.* 'Fastigiata', *Chaenomeles japonica*, *Cornus alba* 'Elegantissima', *C.a.* var. *sibirica*, *Cornus stolonifera* 'Flaviramea', *Cotoneaster dammeri*, *C. dielsiana*, *Crataegus chlorosarca*, *C. crus-galli*, *C. prunifolia*, *Deutzia gracilis*, *Euonymus alata*, *Fraxinus excelsior*, *Forsythia intermedia*, *Ginkgo biloba*, *Hedera helix*, *Hippophae rhamnoides*, *Hydrangea anomala* ssp. *petiolaris*, *Ilex aquifolium*, *I. crenata*, *Juniperus communis* 'Hibernica', *Lonicera pileata*, *Malus sargentii*, *Nothofagus antarctica*, *Philadelphus x lemoinei*, *Potentilla fruticosa*, *Prunus*, 'Accolade', *P. laurocerasus*, 'Otto Luyken', *P.l.* var. *schipkaensis*, *P. serrulata*, *P.s.* 'Amanogawa', *P.s.* 'Kanzan', *P. x subhirtella* 'Autumnalis', *Pyrus salicifolia*, *Quercus palustris*, *Q. robur* 'Fastigiata', *Rosa* 'Parkjuwell', *Skimmia japonica*, *Sorbus intermedia*, *S. serotina*, *S. thuringiaca* 'Fastigiata', *Spiraea x arguta*, *S. x bumalda* 'Anthony Waterer', *S. x* 'Vanhouttei', *Stephanandra incisa* 'Crispa', *Taxus baccata*, *T.b.* 'Adpressa Aurea', *T.b.* 'Dovastonianaa', *T.b.* 'Fastigiata', *T.b.* 'Overeynderi', *T.b.* 'Repandens', *T. x media* 'Hicksii', *Viburnum plicatum*, *Vinca major* 'Variegata'.

Desuden er anvendt *Amelanchier*, *Pyracantha*, *Salix*, *Syringa*, *Tilia* og *Weigela*.

Uanset de stærkt divergerende opfattelser der har været fremsat vedrørende anlæggets udformning, var det nok den almindelige opfattelse blandt ekskursionsdeltagerne, at den belgiske havearkitekt, Jean Delognes, havde opnået, hvad han ønskede: »At skabe en oase i den travle by«.

F. Günther Christensen

2-DAGES EKSKURSION I SØNDERJYLLAND

1.-2. oktober 1983

Den 1. oktober mødtes ca. 50 medlemmer i Augustenborg Slotsgård. Slotsgartner Rambusch bød velkommen og indledte ekskursionen med et kort besøg i den smukke slotskirke. Under ekskursionen i parken, som førtes af slotsgartner Rambusch, sås dels de gamle træer, som er omtalt i referat fra ekskursionen på stedet i august 1967 i årsskriftet fra 1968. Den gamle *Sequoiadendron giganteum* er stadig i god vækst. På skråningen ned mod fjorden sås en *Mespilus germanica* med mange frugter. En del yngre træer, navnlig i den vestlige del af parken, er plantet siden 1967, heraf kan nævnes: *Acer circinatum*, *Cercidiphyllum japonicum*, *Liquidambar styraciflua* og *Tilia americana*. Omkring plænen foran den gamle lægebolig sås bl.a. *Prunus mahaleb*, *Parrotia persica*, *Photinia villosa*, *Amelanchier spicata*, *Quercus borealis*, *Clerodendron trichotomum*, *Morus nigra*, *Calycanthus floridus*, *Indigofera gerardiana*, *Callicarpa japonica*, *Hibiscus syriacus*, *Sophora japonica*, *Cedrus atlantica* f. *glauca*, *Tsuga diversifolia*, *Castanea sativa*, *Pinus cembra*, *Ailanthus glandulosa* og *Fuchsia magellanica*; her nævnt i den orden som de sås.

Skovrider P. Holbek førte selskabet rundt gennem den tilstødende skov, hvor navnlig den usædvanlige frodighed var iøjnefaldende. Takket være den gode bonitet når både bøg og eg her usædvanlige højder.

Inden frokost nåedes et hastigt besøg i den nye og meget smukke hospitalsafdeling, hvor gårdhaverne var nytplantede på en sådan måde, at hver »gård« prægtes af sin særlige slægt. Efter frokost var skovrider Holbek leder af en interessant tur gennem Nørreskoven, hvor der blev lejlighed til at se på gamle »brudgømskobler«, ung skovkultur, bestandspleje m.m.

Efter et kort besøg i Als Sønderskov, hvor ældre udhugningsforsøg blev gennemgået, sluttede dagens ekskursion i skovrider Holbeks have, som indeholdt et pænt udvalg af nåletræer i god vækst heriblandt *Sequoiadendron giganteum*.

H. Vedel takkede på deltagerens vegne for den gode ekskursion.

Søndag den 2. oktober modtog slotsgartner Moseholt deltagerne i Gråsten Slotsgård kl. 9.00. Også her fik man lejlighed til at se slotskirken. Under slotsgartnerens kyndige ledelse blev den velplejede park og det ret omfattende gartneri med tilhørende væksthuse gennemgået; desværre i regnvejre.

Parken indeholder ikke de helt store dendrologiske sensationer, men er i høj grad præget af dronning Ingrid's store interesse for planter, som blandt andet har givet sig udslag i anlægget af et stort nyt Rhododendronbed ved bredden af en del af slotssøen, et bed som må være et besøg værd i blomstringstiden.

Efter besøget i Gråsten slotspark kørtes til Løgumkloster, hvor der spistes frokost. I eftermiddagens løb besøgte først Draved Skov. Statsgeolog Svend Th. Andersen gjorde her rede for de interessante undersøgelser som løbende er foretaget af Danmarks Geologiske Undersøgelser. Takket være uforstyrrede humuslag har der kunnet foretages pollenanalyser til belysning af træarternes indvandring og deres indbyrdes fordeling gennem tiderne og i den fredede »urskov« kan den fremadskridende ændring i træartsfordelingen i nutiden følges.

Efter besøget i Draved Skov var de ihærdige ekskursionsdeltagere, under ledelse af skovrider J. Eigaard, på en hastig visit i egebevoksningen på Lindet skovdistrikt, hvor konvertering af gamle egekrat (lavskov) til højskov var emnet.

F. Günther Christensen

BIRKHOLM PLANTESKOLE
OG »FILETEN«
8. oktober 1983

Ca. 40 medlemmer var mødt op ved Birkholm Planteskole, hvor planteskoleejer Mogens Nielsen bød velkommen. På Birkholm Planteskole lægges hovedvægten på produktion af højstammede træer til offentlige anlæg, alléer og parker m.m.

Det var dette emne deltagerne blev sat grundigt ind i af Mogens Nielsen i formiddagens løb. Efter frokost i Lyng Kro kørtes til »Fileten« i Farum Lillevang, hvor skovrider Poul Petersen bød velkommen og kort omtalte »Filetens« historie og gjorde rede for, hvorledes området behandles med hugst. Der udleveredes kort med tilhørende planteliste til deltagerne. I terrænet er listens træer forsynet med navneskilte. »Fileten« ligger umiddelbart ved skovridergården og er offentlig tilgængelig. Interesserede medlemmer kan få træartsliste og kort udleveret ved henvendelse på skovridergården. Her kan yderligere henvises til skovrider Just Holtens artikel om »Fileten« i Dansk Dendrologisk Årsskrift Bd. 1, III hefte s. 224-233, hvor der også er plantefortegnelse.

Just Holten indledte plantning på stedet i 1938 med det formål at afprøve fremmede træarter under skovagtige forhold. Dette formål har skovrider Poul Petersen fulgt op ved behandling med forstlig hugst.

F. Günther Christensen

DANSK DENDROLOGISK FORENING'S EKSKURSION TIL IRLAND JULI 1984

Af

PETER MUNK PLUM

Skovstyrelsen, Strandvejen 863, Springforbi

57 personer deltog i Dansk dendrologisk Forenings ekskursion til Irland juli 1984. Ekskursionen var fremragende planlagt af lektor Find Günther Christensen, Arboretet, med assistance fra John O'Driscoll fra det irske forstlige forsøgsvæsen. I ekskursionens ledelse deltog endvidere foreningens formand, professor Helge Vedel, botanisk institut ved Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole.

Ekskursionens formål var at give et indtryk af irsk natur og landskab, og først og fremmest at bedre kendskab til dendrologien i irske arboreter og parker. Der var forud store forventninger til turen blandt deltagerne. Disse forventninger blev mere end opfyldt med et »festfyrværkeri« af indtryk. På kortet (Fig. 1) er den geografiske placering af de besøgte steder vist.

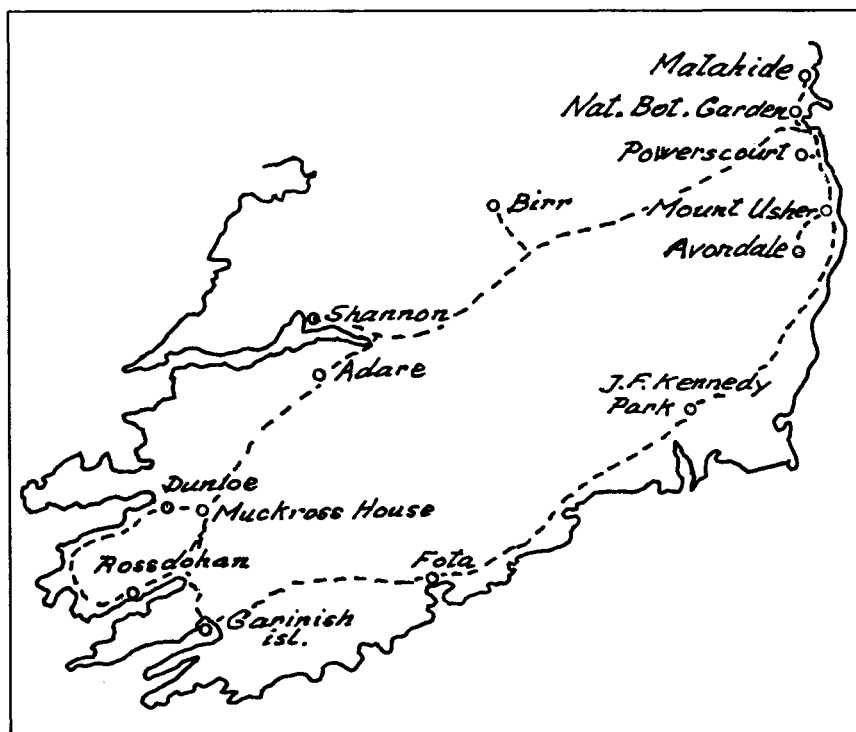

Fig. 1. Ekskursionsmål og rejserute.

Turen startede i Kastrup Lufthavn, hvorfra der blev fløjet til Shannon Airport i det vestlige Irland. Herfra kørtes med bus direkte til det første ekskursionspunkt, parken ved Birr Castle i det centrale Irland.

Allerede på denne køretur på godt 1 time fik deltagerne et indtryk af den overdådighed, der ventede den kommende uges tid. Her sås for eksempel vor hjemlige bøg - en noget hvidbarket og lidt skrantende *Fagus sylvatica* - side om side med den kinesiske palme *Trachycarpus fortunei*, den sydamerikanske *Araucaria araucana* samt den californiske cypres, *Cupressus macrocarpa*.

Ved Birr Castle blev ekskursionen modtaget af ejeren, The Earl af Rosse, der i de følgende 4 timer viste rundt.

Tilliggendet til Birr er omkring 1000 ha, hvoraf omkring 400 ha er skovbrug og 600 er landbrug. Hertil kommer omkring 55 ha park, slot og tilgrænsende arealer. Dette svarer til en række andre store jordbrugsejendomme i Irland.

Birr Castle skriver sin historie tilbage til den tidlige middelalder, og det første medlem af familien erhvervede stedet i 1620.

Jarlerne af Rosse har i mange år været videnskabeligt interesserede, enten som aktive forskere eller som finansielle støtter. De foretrukne fag har været dendrologi og astronomi. Ruinen af et berømt spejlteleskop fra 1826 med tre fods diameter sås i parken.

Der findes omkring 2000 træ- og buskarter i Birr Garden, hvoraf omkring halvdelen hidrører fra originalindsamlinger i Kina og andre egne af Fjernøsten, som ejerne har deltaget mere eller mindre direkte i. Flere af disse ekspeditioner har ikke alene forsynet Birr Garden, men også for eksempel Kew og Edinburgh's botaniske haver har modtaget værdifuldt plantemateriale.

Stedet er domineret af plantearter fra Kina, Himalaya og New Zealand, men der var for eksempel også arter fra det kontinentale Europa såsom *Pinus leucodermis* eller *Picea omorika*.

Turen gik herefter videre mod øst til Dublin. Der overnattedes i det uudtalelige sted Dun Laoghaire, en sydlig forstad til Dublin.

Den følgende dag besøgte den nationale botaniske have i Glasnevin, Dublin, nordvest for byens centrum. Vi blev her vist rundt af havens leder, dr. Aldan Brady.

Den botaniske have blev anlagt i årene efter 1795 under ledelse af dr. Walter Wade, der i en årrække var professor i botanik ved Dublins Universitet. Haven dækker omkring 19 ha og indeholder ca. 25.000 plantearter, hvoraf omkring 5.000 er vedagtige.

Haven i Glasnevin udmærker sig især ved, at hvert enkelt træ og busk er placeret, så de har god plads til at udvikle sig, og så væksterne kan ses på afstand.

Af de mange vedplanter, der sås i Glasnevin, skal her nævnes: en meget gammel *Cedrus atlantica* - der var et stort træ allerede ved havens anlæg - en del af E.H. Wilson's første indførsler fra Kina såsom *Paulownia tomentosa*, *Prunus conradinae* og *Pyrus calleryana*, - en række brasilianske træarter som *Feijoa sellowiana*, - en kun ca. 8 m høj *Metasequoia glyptostroboides* fra 1948, - og et af de allerførste eksemplarer af slægtskrydsningen x *Cupressocyparis leylandii* fra 1930. Af sjældne og smukke træer skal *Emmenopterys henryi* fra Kina nævnes.

I Glasnevin var elmegruppen så godt som væk som følge af elmesygen. Elmesygen er kommet til Irland omkring 1975 og er idag udbredt pletvis over ca. halvdelen af øen. Især i den sydlige del findes store områder, hvortil elmesygen endnu ikke har bredt sig.

Senere samme dag besøgte Talbot Botanic Garden, Malahide Castle, godt 15 km fra Dublin. Malahide Castle er bygget i det 12. århundrede af sir Richard Talbot, og var ejet af hans efterkommere indtil 1976, hvor det blev overtaget af Dublin kommune. Nu indeholder slottet malerisamlinger, og haven på omkring 20 ha er åbnet for offentligheden. Haven indeholder omkring 5.000 træagtige arter og varieteter. Parken forevistes meget levende og professionelt af Ms. Ann James.

Første punkt på ekskursionen den følgende dag var parken ved Powerscourt, omkring 20 km sydvest for Dublin. Ejendommen ejes siden 1961 af The Powerscourt Foundation, hvis ledende kraft er mr. R.C.G. Slazenger. Powerscourt består af omkring 300 ha blandet land- og skovbrug, samt 4.000 ha ekstensivt græssede arealer i forskellige højdedrag.

Vi blev fulgt rundt af en geolog og botaniksagkyndig, dr. Murray.

Fra det i 1974 brændte slot - kun ydermurene står nu tilbage - er der en storslået udsigt mod syd. Lige syd for slottet er et omfattende symmetrisk system af terrasser, trapper og stenarbejder. Ved trapperens slutning er to storestensskulpturer visende pegasi, foran en kunstig sø med et særdeles kraftigt springvand. På begge sider er parken med en træsamling anlagt mellem 1843 og 1875 med omkring 700 arter.

Af de mange fine eksemplarer af træer og buske, der sås i haven, var: spændende New Zealandske arter som *Olearia nummulariifolia* og *O. paniculata*, fra Australien *Eucalyptus globulus* (Fig. 2), den sydafrikanske *Phygelius carpensis* og den chilenske *Ercilla volubilis*. Midt i parken sås en enorm flerstammet *Cupressus macrocarpa*, ved siden af en *Pinus sylvestris* med heksekoste, samt måske den ældste *Pinus radiata* i Europa, ca. 100 år, 40 m høj og vel 1,8 m i diameter i brysthøjde. Et meget smukt japansk haveanlæg vakte stor begejstring.

Haven omkring landstedet Mount Usher ca. 45 km syd for Dublin var ekskursionens næste besøgs punkt. Denne have er anlagt af tre generationer af et irsk linned-dynasti - Walpole. I 1980 erhvervedes ejendommen af miss Madeleine Jay fra USA - hun bød ekskursionen velkommen. Rundturen lededes af »the headgardener«, John Anderson, der viste sig at være et rent »vandfald« af dendrologisk viden.

Fig. 2. *Eucalyptus globulus*. Powerscourt. Foto: H. Vedel, 14. juli 1984.

Haven er »kun« ca. 8 ha, men indeholder omkring 4.000 plantearter, og en del af den kan derfor ikke undgå at virke noget sammengroet. Der er ikke i så vidt omfang som de øvrige besøgte steder tale om originalindsamlinger, men i høj grad om flittigt indkøb gennem mange år i specialplanteskoler. Det er vanskeligt, at fremhæve nogle arter i denne samling frem for andre - referenten fik især udbytte af en lund med mange forskellige *Eucalyptus*-arter.

Avondale 60 km syd for Dublin var denne dags sidste punkt. Avondale er en ejendom på 141 ha, hvor der er dels et georgiansk landsted fra 1779, dels et kursussted for Irlands skovbrugsuddannelser, dels en »skov-park« til brug for forskning og undervisning.

Det georgianske hus er delvis åbent for offentligheden og indeholder mindestuer for den irske politiker og »bondeven« Charles Stewart Parnell, der blandt andet arbejdede for Irlands selvstændighed og for landboreformer i perioden 1840-1880.

På stedet viste mrs. O. Carroll rundt i huset, hvorefter John O'Driscoll og Patric Mc-Oscair viste rundt udendørs. Blandt andet så vi et stort træartsforsøg med alle de relevante skovtræarter i Irland.

Den følgende dag kørtes fra Dublin til Cork. På vejen besøgte sammen med John O'Driscoll den nyanlagte John F. Kennedy Park i nærheden af New Ross. Her deltog endvidere parkens kurator Chris Kelly.

Parken er anlagt til minde om den amerikanske præsident John F. Kennedy. Parken er på 480 ha, hvoraf 310 ha er arboret, 110 ha forstlige forsøgsanlæg og 60 ha rekreative anlæg af forskellig art. Parken, som nu indeholder ca. 3.000 arter, blev åbnet 29. maj 1968, men er stadig under opbygning.

Af stor interesse var flader med provenienser af forskellige skovtræarter, for eksempel sitkagran, douglas og contortafyr. Disse er anlagt således, at nærliggende provenienser er plantet i nærheden af hinanden i forsøgsplottet. Træarternes diversitet i udbredelsesområdet kan herved studeres på pædagogisk vis.

Tidligt næste dag besøgte Fota, tidligere stamhuset for Jarlen af Barrymore, men nu delt på flere ejendomme, hvoraf parken hører under universitetet i Cork. Parkens leder, mr. S.F. O'Donovan fra universitetet, viste rundt. Selv om denne undskyldte, at han som mejeriingeniør ikke mente at have stor dendrologisk viden, udmærkede han sig alligevel ved en omfattende viden om træer og buske.

»Fota« er gælisk og betyder et varmt sted, og de fleste af de henved 1.000 arter på stedet havde en fantastisk god vækst.

Af de mere bemærkelsesværdige træer og buske i Fota var en mægtig *Cryptomeria japonica* med en hel skov af aflæggere, en række myrte-arter såsom *Myrtus luma* - den med den »kolde bark« - og *M. lechlerana*, begge fra Chile, og en række *Podocarpus*-arter som *P. andinus*, *P. salignus*, *P. elatus*, *P. falcatus*, samt den nærstående *Dacrydium franklinii*.

Senere samme dag kørtes til Bantry Bay i det sydvestligste Irland, hvor ekskursionen efter en lille sejltur - i en skærgård med talrige græsæler - steg i land på øen Innacullin (Garinish). Her blev der vist rundt af mr. Cormac Foley og dennes assistent O'Sullivan, der begge er beskæftiget ved Killarney National Park, den største af de to irske nationalparker (ca. 800 ha). Garinish Island er en lille ø, kun 15 ha. Da den irske olie-magnat Annan Bryce købte øen i 1910 var vegetationen meget sparsom. Annan Bryce's planer var at skabe en sommerbolig på stedet med et eldorado af planter, haveanlæg, antikke skulpturer, og så videre. Planerne gik kun tildels i opfyldelse, idet det økonomiske fundament, kaukasiske oliekilder, smuldrerede noget med sovjetrevolutionen i 1917, men familien blev dog på øen indtil den irske stat købte den i 1953.

I alt omkring 1800 arter af træer og buske er plantet på øen, og desværre præges ret store dele af beplantningerne af pladsmangel.

En af de spændende seværdigheder på disse breddegrader er den vigtige New Zealandske skovtræart kauritræet, *Agathis australis* i vældig god vækst. En privat del af haven indeholder et antal træer af helt imponerende størrelse: *Taiwania cryptomerioides*, *Athrotaxis laxifolia*, *Podocarpus andinus*, *Thuja plicata*, *Acacia melanoxylon*, *Pinus radiata* og *Magnolia kobus* for blot at nævne nogle af dem.

Næste dag besøgte først Dunloe Park. Slottet midt i parken er nu ruin, og parken benyttes af et nærliggende hotel. Der var ikke meget tid for ekskursionen her, men endnu

Fig. 3. *Quercus acuta*. Dunloe. Stedsegrøn japansk eg. Foto: H. Vedel, 17. juli 1984.

engang kunne deltagerne konstatere tilstedeværelsen af en meget indholdsrig dendrologisk samling. (Fig. 3).

Efter en lang og smuk tur rundt om halvøen Kerry ankom ekskursionen til Rossdohan, tilhørende mrs. Sally Walker, Fernhill ved Dublin. Residensen var desværre nedbrændt, men haven var smuk med mange kik ud over den store skærgård. Ekskursionen blev vist rundt af mr. John Conner - der var gælisk-sproget.

Rossdohan er berømt for en samling træbregner, *Dicksonia antarctica*. (Fig. 4). Disse er plantet ved siden af en stor samling *Fatsia japonica* - dette gav et ganske særligt indtryk af »Kultid«. Af andre sjældne arter kan nævnes *Pittosporum tenuifolium* og *Callitris rhomboidea*.

Den følgende dag besøgte først Muckross Castle, der er offentligt tilgængeligt og centrum for den vidtstrakte Killarney National Park. Parken er dannet på grundlag af en gave fra senator Arthur Vincent - hvis hustru havde arvet stedet - til det irske folk. Rundviser på stedet var mr. William Carson fra parkforvaltningen.

Endnu engang sås en righoldig park - af ikke tidligere sete arter sås her *Sorbus willmorrinii* og *Indigofera gerardiana*.

Fig. 4. Frodig bevoksning af træbregner og andre eksotiske træer. Rossdohan. Foto: F. Günther Christensen, 17. juli 1984.

Ekskursionens sidste punkt var Adare Castle sydvest for Limerick - vikingernes hovedstad i Vestirland. Dette punkt var en overraskelse - ikke så meget fordi det var endnu en stor og smuk park - men på grund af ekstraordinære ejerforhold og fremtidsudsigter. Adare var stamhuset for greverne af Dunraven siden 1690, men var kort før vort besøg overtaget af et kuwaitisk-nordamerikansk syndikat med den kuwaitiske forretningsmand Abdul-aziz Al Ghanim i spidsen. Formålet er at danne en internationalt førende »country club« med golfbane, stutteri, diskotek og så videre.

Fig. 5. *Cedrus libani*. Adara. Foto: H. Vedel, 18. juli 1984.

Ekskursionen blev venligt modtaget af stedets direktør, mr. Dillon, samt af den canadiske by- og landskabsarkitekt mr. Walter, der var engageret af Al Ghanim for over en ti-årsperiode at opbygge klubben.

Haveanlægget var især anlagt i 1830'erne af de blandt andet fra Kew Garden bekendte havearkitekter James Frazer og parterre-eksperten P.C. Hartweg. Det mest imponerende enkelttræ er en måske 300 årig *Cedrus libani*. (Fig. 5).

Efter ekskursionen bød værterne på forevisning af slottet med efterfølgende the og kager.

Hermed var et righoldigt og vellykket ekskursionsprogram udtømt.

Fra naturens hånd har træer og buske gode vilkår i Irland. Jordbunden er de fleste steder rig, dannet på grundlag af især skifre, som morænerne under navnlig den første istid har omdannet. Jorderne er over næsten hele Irland præget af podsolering, men sjældent i særlig betydelig grad. Klimaet er mildt, stærkt påvirket af den nære golfstrøm. Ingen måneder har et temperaturgennemsnit under 0°C, selv om to-tre frostdage kan følge hinanden. Den sydvestlige del - Cork og Kelly - har næsten middelhavsforhold. Overalt er der rigelig nedbør, årsmiddelnedbøren er mindst 1000 mm.

Næsten alle træagtige planter fra tempererede og tildels subtropiske egne synes at gro godt i Irland, dog trives for eksempel *Metasequoia* og *Larix* bedre i Danmark.

På trods af de gode vækstvilkår for træagtige planter er Irland ikke noget træland, i hvert fald ikke endnu. Vintereg, stilkeg, rødæl, hængebirk, ask, skovelm, gråpoppe, en-griflet hvidtjørn, jordbærtræ, taks og ene udgør sammen med dværgbuske Irlands træagtige planter. Hertil kommer flere, der synes at være naturaliseret: bøg, hvidpil, hestekastanie og skovfyr er eksempler herpå.

Irlands naturlige plantevækst er stort set overalt den løvfældende skov. Skovprocenten var som følge af tidernes skovhærgen under 1% i midten af forrige århundrede, og en plante som *Rhododendron ponticum* spredtes mange steder og bidrager stadig til at sikre forsyningen af brænde. Træplantning er idag omfattende, især med sitkagran og contortafyr. Målet er en skovandel på en trediedel, og det vil på længere sigt gøre Irland træeksporterende.

Forfatteren skal herved udtrykke sin tak til Kgl. skovrider Kristoffer Bramsens legat for Statsskovriderforeningen, der ved et legattilskud har støttet min deltagelse i turen.

Bemærkning: Den påtænkte liste over træer og buske som noteredes i Irland er udeladt, da der nu er udkommet en meget omfattende registrering af de irske parker, omfattende over 7.000 taxa *Trees and Shrubs Cultivated in Ireland*. Bogen fås hos: Boethius Press, Clarbrieken, Clifden, Co. Kilkenny, Irland. Pris: IR £ 8,40 incl. forsendelse (ca. 112 kr.)

Redaktionen